

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

В О Р А

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

УРЕЂУЈУ:

АЛЕКСА ШАНТИЋ И СВЕТОЗАР ЋОРОВИЋ.

Год. I.

У МОСТАРУ, 30. АПРИЛА 1896.

Бр. 1.

Остајте овђе . . .

Остајте овђе! Сунце туђег неба
Не ће вас гријат к'о што ово грије,
Грки су тамо залобаји хљеба,
Ће свога нема и ће брата није . . .

Од своје мајке ко да тражи бољу?
А мајка ваша земља вам је ова, —
Баците поглед по кршу и пољу
Свуда су гробља ваших праћедова.

За ову земљу они бјеху диви,
Узори свјетли што је бранит знаше,
У овој земљи останите и ви,
И за њу дајте врело крви ваше.

Ко пушта грана, кад јесења крила
Тргу јој листак и покосе ледом,
Без вас би мајка — домовина била
А мајка плаче за својијем чедом.

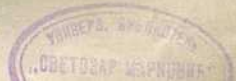
Не дајте сузи да јој с ока лети,
Врат'те се њојзи у наручја света,
Живите за то, да можете мр'јети
На њеном пољу, ће вас слава срета!

Овђе вас свако познаје и воли
А тамо нико познати вас неће, —
Бољи су своји и кршеви голи
Нег цв'јетна поља куд се туђин креће.

Овђе вам свако братски руку стеже,
У туђем св'јету за вас пелен цвјета, —
За ове крше све вас силно веже:
Име и језик, братство и крв света.

Остајте овђе! Сунце туђег неба
Не ће вас гријат к'о што ово грије,
Грки су тамо залобаји хљеба
Ће свога нема и ће брата није . . .

А.

Избранин

Песма XXV.

Алах, о, Алах силни! под ризом ноћи тамне,
 И зраком месечевим, што плавим небом плови,
 Несане очи моје видеше путе даљне
 И Самрт обнажену где мирне душе лови.
 Камила слепа као међ' људе када ступи
 И ногом, не пазећи, удари из неада,
 Ко знаде кога ли ће копитом та да луни? —
 Тако и Самрт слепа обара редом сада.
 Где, трула Палма и сад на врелу песку стоји,
 А јуче Масон бурни с пустињских летнув' страна,
 Не таче дрво старо, на бесни крили своји,
 Младицу однео је, — она је завејана.
 Да л' Самрт ходи мени? — У гробље ступам, ево,
 Медици верној док се блажени санак своди,
 Твој Пророк уморени мртвима жељно ходи, —
 Је л' ово сврха она, коју је Верни снев'о?

Кунем се Судбом, није! кроз таму ноћи ове
 Ја видим Вечне Двери, што рајски живот крију,
 О, Аллах, блажен, који у Вери Тебе зове,
 Блажени, који воду с извора Твога пију!
 И вама, покој, Мртви! уморна душа, ево,
 Завидним оком гледа станиште вечна мира.
 Ох, ал' бих и сам радо међ' вама тихо снев'о:
 Блаженство, које злоба, земаљски јад не дира!
 Овде вам, светле сени, одећу земља крије,
 А Душе, где су оне? Труну ли у том праху?
 Кунем се судбом, Душа слободна крила вије,
 И лебди у висине побожна и у страху.
 Мир вама вечне Сени! Одећо наших душа,
 Нека те покој благи од светске буре штити —
 Где, ево, ухо моје Камиле бахат слуша,
 — Аллаху своме, Пророк, са смерном душом хити.

Карловци, 23. Дец. 1895. г.

Драг. Ј. Илијћ.

ЦАР ГОРАН.

Живео је некада цар Горан, а био је срца страшног и снаге безмерне. Стасом је био за три боја човјечја и његово је било све, чему је пришао и шта је зажеleo. Само је још хтео вечно да живи.

Једнога дана нађе он једну стару врачару, па јој рече:

— Бабо, све имам што хоћу и све могу што зажелим. Ја дижем стене и правим градове, земљу орем ноктима, а род збирам прстима. Кад сунце пође с истока и док стигне до запада, светли ми само, да чиним све што хоћу. Ни неба се не бојим, јер ме ни гром не бије. Али има неко јачи и од мене и пред киме сам исто тако мали, као најмањи мрав. И то ми већ шиље гласнике своје, да ме подсети на ништавост тела мога и на слабост срца мога. Видео сам једном у сну суво дрво лика и величине моје, где га гризе мали црв и дрво се на моје очи расточи. Онда ветар дуну и разнесе онај прах по гори и по води, а ја осетих страх у души и дрхтао сам. Па ме чуј, бабо! Ако си јака у своме послу и ако знаш речи тајне и траве чудотворне, дај ми и учини да вечито живим, и да се смрти не бојим. Ако учиниш, украсићу ти главу круном бисерном и донећу ти златан жезал, што га само виле носе. Ако можеш, а не ћеш, спустићу на тебе само овај мали прст мој и више не ће бити трага од тебе, да се зна, да си на свету била.

Она га баба врачара погледа својим малим и зеленим очима, као да му хтеде рећи: „мали си ти, царе Горане!“, али му рече овако:

— Могу, али ме прво чуј!

Цар је онда посади до себе, а баба поче овако:

— Био је некада исто тако један силан цар, као сада ти, светли царе Горане!

И његова је снага била неизмерна и његова је воља била једина, па тако исто, као сад ово ти, и он рече једном једној врачари, да му да вечан живот и она му га даде. И он је живео по томе дуг низ година, па се на његове очи рађало све ново и ново, умирало све старо, а он је прве дочекивао и друге испраћао. Али време испи његову снагу и спусти сав терет на његово тело, па од страшног цара, не остаде ништа више, до гомиле трошних костију, што их још међу собом слабо држи конач живота. А сврх тога танка и жута кожа, која крије подземну ништавост нашу. А живео је мучно и тежно и патио се, некада силни цар, да само одржи душу своју, да му не би сама собом досадила. Најпосле уморен животом он замоли Бога да га прими, али га Бог не прими. Тајна о којој је он живео, била је јача, но његови грехови. Тада му Бог посла весника, који му у сну рече: „бићеш ослобођен и примљен, само прво учини нешто, што ће бити добротом теже, од твога најтежега греха!“ И он је чинио по том све добро иза доброга, али опет оста још дуго и дуго жив, јер мора да је његов грех био велики. После је питао и грешне и праведне, да кажу у чему је највеће добро дело, али му нико не каза, јер нико није ни знао.

Тако би све, док једнога дана не виде једног просјака нага гола, где дрхће под пролетњим сунцем и где травом брише своје рањаве ноге. Седео је у сред трња и жаре, а био је немоћан да се сам помогне и покрене. Ту је само плакао без суза и молио смрт, да му дође. Онда му цар приђе, скиде са себе одећу своју и заогрну га њом, после му испра ране на ногама и својим га рукама изнесе на исто место, а сам седе на место његово, узе његов штап и пожелe судбину просјакову.

Онда осети да га сунце топлије огреја и да га миран сан хвата и заспа одмах, да се више не пробуди.

Светли царе Горане, хоћеш ли и ти такав вечни живот?

— Не! Такав нећу! рече цар, А зар не може бити вечни живот и младост и снага?!

— Све не може, одговори баба, али ти још једно могу помоћи. Да ћу ти вечан живот и младост и снагу, али пола ћеш бити жив и будан, а пола мртав и у сну. Још ето бирај сâм или волиш дан, или ноћ, само ако жив дан данујеш, ноћу ћеш мртав бити, а ако ноћ избереш, дана не смеш никада видети.

Цар Горан се мислио дуго и дуго, па најпосле рече:

— Па нека буде и тако. Дај ми ноћ да је моја, а дан нека је за мене сан.

— Добро, светли царе Горане, али још чуј и ово: ако те застане ма где сунчев зрак, онога ћеш се часа или растопити као снежна грудва, или пренути сав као мех, па ма то било на путу или у кући, или то било твојом вољом или невољом. И запамти све ово царе, па се не играј тиме, јер тако мора бити.

— Добро! рече Горан.

Онда му баба даде траву и рече нешто, и од тога часа цар Горан спаваше дању, а ноћу је био жив и увек млад и увек снажан.

Много је после овога прошло. Горанов је град опао, куле су му се порушиле, само је остала једна највиша у којој је он дању спавао и из које је ноћу излазио.

Него цар Горан није мировао. Сваке ноћи узјаше свога коња и понесе свога петла, што га опомиње, кад је време ићи, па је долазио у мирне куће, јео и пио са женама и девојкама, а нико му од мушких није смео на очи изаћи, јер се беше прочуо, да је страشان тај змај Горан.

А чим петао лупи крилима и кукурекне, а коњ опет захрже, код празне зобнице, Горан скочи из куће, опкорачи

коња и узме петла; дохвати се своје куле, да опет идуће ноћи изађе.

Тако он једном баца око на једну кућу, у којој су били само муж и жена, а још жена нероткиња. Муж, тужан, нешто од страха, а и што је морао, чим чује Горанова коња, где лупи копитом крај његове куће, узме штап и опанке, па беж у шуму, а Горан уђе у кућу.

Сутра дан каже му жена:

— Гвоздене, зар те није грехота и срамота, да ме оставиш хали и да бежиш од куће?

— А што се ти хваташ са змајевима? вели Гвозден.

— Не хватам се ја с њима, но ми се сâм наврзао. Одбрани ме, ако си човек!

— Човек сам вели Гвозден, али ни сам ни зубат ни рогат, а пред змаја се не излази шуте главе.

— Попи нам, вели жена, све вино!

— Не дај му!

— И ракију.

— Не дај му!

— Али он је змај, а сваки је змај јак па и он.

— Хе, вели Гвозден, знам и ја то, па зато грабим у шуму!

Виде жена да јој од мужа нема ништа, до само, што сваке ноћи врше зелену траву по пољу и што трњу не дâ, да се одмара, те се од тада поче молити Богу сваки дан овако:

— Дај ми Боже рода и дај ми одбрану. Не тражим ти ни славу ни хваду, али ми дај од срца порода, нека није веће од печурке, ни јаче од скакавца, но само да ме спасе од ове невоље, и да отера змаја Горана, који ме живу намучи поред мога мужа Гвоздена.

И тако она сваки дан и сваку ноћ, док се најпосле не осети бремена и по времену роди дете, али велико као печурка и још чим се роди, пође ногом и проговори одмах, па рече својој мајци:

— Нек сам ти срећан!

Погледа га мајка невесело па рече:

— Да Бог да дете, и нека је проста сва мука моја, само си ти мени јадна одбрана. Ја сам мислила нешто боље и од Гвоздена, кад ето да се не грешим, није ни као човек.

— А реци ти мени само, вели дете, шта ти треба, па ћеш видети!

— Нека сине, помошћу се ја још сама.

Онда дете не хте више ни да пита, но оде у кућу и ту се изгуби негде, нити га они нађоше.

Пред ноћ рече жена Гвоздену:

— Видели ти онај наш дар Божи?

А на то ће Гвозден љутито:

— Реко л' ја теби, не хватај се са змајевима, сад имаш и закрпу!

— Од Бога сам је искала, вели жена.

— Е жено, да и Бог зна шта је Горан и он би као и ја ватао шуму и облачио опанке чак онамо под крушком, а ово што ти је послао, као вели: зарадуј се и насмеј се!

— А шта си ми ти?

— Ти знаш! Ја сам шут!

И Гвозден спреми све, што му је за ноћас требало, а кад се чу баћ коња горанова, Гвозден брзо утече, а Горан уђе у кућу.

Чим отвори врата рече осорно и бесно:

— Жено, дај вина!

— Нема, рече она.

— Како нема — и ту пружи сам руку, па извади и донесе цело буре и отвори врањ. После једном руком држи и пије, а другом хтеде да помилује жену по образу, кад га лупи мали камен по глави.

Трже се Горан и погледа више себе, али не виде ништа.

— Шта то пада с куће? упита жену.

— А шта ја знам? одговори она.

После Горан нађе заоблицу од јагњета и поче јести. Једном руком једе, а другом хтеде да помилује жену, док га опет удари мали камен по глави.

Трже се Горан и погледа више себе, ал' не виде ништа.

— Шта то пада с куће? упита, као пре.

— А шта ја знам, одговори жена.

Онда Горан затресе главом и саже се њој на крило, па рече:

— 'Ајд' ме бишти мало!

И опет га удари мали камен, те се трже и погледа горе, али опет не виде ништа.

— Ова се кућа растиче! рече љутито.

А жена одговори, као и пре.

— А шта ја знам.

Онда Горан спусти главу на руку и намршти се љутито, па уз то рече:

— Разорићу је друге ноћи, ако ми опет смета!

У то запева петео, те он уседе коња и оде.

Сутра дан каже жена Гвоздену све, а кад рече за камење, викну неко из траве:

— Ја сам га гађао!

Кад они обоје очима тамо, а њихов се син попео на један пањић и маше на њих рукама.

— Е моја црна срећо, рече му мати, а зар ти не чу да ће Горан кућу да разори?

— Нека, вели мали, види ћемо!

И опет га некуд нестаде. Тога се дана уплаши Гвозден, али вели у себи, нека руши и кућу, само ћу ја даље да на мене греда не падне.

Кад те ноћи дође Горан, а Гвозден утече на своје место и седе под крушку, па поче да се самом себи жали:

— Што ме изломи овај вадивек, те ми не да лећи ноћу на место, но чувам ову крушку, као да ће ми злато с ње пасти! Да кажем, да сам срећан једне ноћи био, а да нисам причувао ово пусто дрво, или да се нисам зажелио и тврдих дасака, само кости да одморим — да Бог да! Но зевам целе ноћи у празно небо и послушкујем оног проклетог петлића, кад ће да грекне, да смем у своју кућу ући.

А још ми жена донесе онај дар Божи, те ће ми сада хала и кућу да сруши.

После помисли на тај свој дар Божи и онда га виде малог и онаког, какав је, па још некаква чуда с њим и најпоследње, као кроз сан неки, виде га где виси као зрела крушка и управо над његовом главом.

Кад од једном осети да му се нешто лепи за ногу и где га танак глас виче:
— Тато . . . еј, тато!

Уплаши се Гвозден, јер бејаше ухватио страх од Горана и кад је будан и кад спава, па му сад срце залупа, те скочи и наже кроз шуму и не стаде докле га брзи дах не заустави. Ал и тада учини само два пута „Ох—хо“, кад се опет оно мрдну на његовој нози и исти онај танак глас рече:

— Тато, еј, тато!

Опет Гвозден запе и поче скакати и где треба и где не треба, а страх му се попео на врху кике и све му фес диже на глави, још се бедан сваки час бацака и десном и левом ногом, не би л' стресао то чудо са себе, докле га не обли свега зној, те паде на једну ледину, па онако уморан рече:

— Уби ме, Горане, више не могу!

И ту склопи очи лежећи и поче да чека смрт. Не осети тога тренутка ни глуву, мрачну ноћ, нити виде јасне звезде по тамном небу. Ал' у томе му шуму нешто до самога ува и чу се онај глас:

— Тато . . . та ја сам!

Гвозден скочи љутито, јер виде све шта је, па викну:

— Ко си ти?

— Та ја сам . . . твој син од јуче.

А да га је Гвозден могао назрети, би га у први мах згазио, овако само даде језику на вољу, те рече:

— Их наказо једна, а ја погубих жив од страха, да ми се змај није попео на врат! А што си се за ме здепши, кад те ја нисам ни у кога молио, но твоја мајка?

А на то му син рече:

— 'Ајде похитај, те змајевом коњу подмети земљу место зоби, а ја сам већ петлу одсекао језик и залепио крила катраном, те не ће чути, кад ће зора сванути и онда је наш.

Виде Гвозден да је и мали паметан, те пође, како му онај рече, а дете викну:

— А мене остави?!

— Па где ћу те?

— У недра, тато.

И тако Гвозден учини све онако, па опет утече у шуму и седе под ону своју крушку.

Чудио се Горан, што му петао ћути и што му коњ не хрже, ал' све мисли још је мрак. Али кад му се протеже ноћ, погледа једном на исток, а тамо се већ указао први јав од зоре. Онда Горан скочи брзо и ујаха свога коња, па јурну својој кули. А зора све ближе и небо све руменије, те Горан виде, да не ће до куле стићи, но се брзо сакри под један стог сена.

И чим грану сунце, успава се он својим тешким сноом.

А тамо код Гвоздена пред кућом скупили се сви троје, па ће жена рећи прва:

— Еј црна моја срећо, што учини!? Страшни Горан рече кад пође: тешко вама свима?

Гвозден задрхта као и те ноћи, а мали рече одмах:

— Тато, дај ми вола галоњу, да ухватим змаја Горана.

— 'Ајде, вели Гвозден, где се галоњом хвата змај, кад он има коња крилатога!

— Дај ти мени само галоњу!

Најпоследње му Гвозден даде, а дете му још рече:

— Мети ме у његово уво.

Гвозден га мету у уво, а дете поче да виче: 'ајс лево, 'ајс десно, те во као смушен диже реп и јурну преко трна и жбуна и то час лево, час десно, како му дете каже. Тако дотера до онога стога. Ту нагна галоњу на стог и он поче да разгони роговима сено с њега, док се не

указа скут од доламе цара Горана. А чим сунце осиа то место наду се Горан, као празан мех и прште одмах на све стране, али то беше тако јако и страшно, да сила разнесе сав стог и баци галоњу у незнан, а с њим и дете, нити се оно више врати дању, нити змај Горан дође ноћу.

*

*) Читано у „књижевн. уметничкој заједници“ у Београду.

Кажу да и сада, где је кула горанова, сваке ноћи пред свануће чује се промукао глас петла, и тужан писак коњски. А чим сунце обасја свет, умукне све у кули и камен само камен држи, да оживи опет, чим ноћ наиђе.*)

Београд.

И. И. Вукићевић.

О ч е к и в а њ е

Тихо је, дођи! Поноћ дине мразом,
Ни дуси не иду завејаном стазом,
Ал' ти ћеш пута по сметови' знати,
Кораку твом ће жудња знања дати —
Тихо ко звезда кад небом пролети
Врх бела снега доћ' ћеш милој мети.

Време се жури, — ти се не бој мрака —
Звезде се гасе сред снежних облака,
Јака је тама, бели снег је јачи
Плећи је диже, да ти пут значи —
Сумрак се блиста — моја соба мала
Од твог би лика тако засијала.

Срп. Црња 4/Л. 1896.

Дођи ми драга, од кад ниси била,
Нада се моја скоро угасила,
Не дине тобом плачна полутама —
Везана песма на мојим уснама
Теби се нада, кроз сузе се смеши —
Ходи песмицу пољупцем одреши.

О, још те нема, а пролазе сати,
Ветар се диже и лупа на врати,
На стару кулу враћају се еје,
Цсето завија и међава веје,
На окна лупеж ветар ми улеће:
Будало спавај! — она доћи не ће.

Милета Јакшић.

Ј Е З А Б Е Л

ЌѢИ МЕНАХЕМ БЕН АБДУРАМАНОВА

прича од Стевана Матијашића.

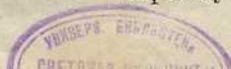
I.

У даљној Инфији на обали морској седео је стари мудрац Еврејин Менахем Бен Абдураман и гледао у морску пучину.

Иза њега на хумци стајала је мала колиба где се пред њом са својом дечицом играла унука му Реха.

Старац је имао велику округлу главу са густом белом косом и дугачком брадом каква се ретко виђаше у овим сиромашно насељеним крајевима.

Сунце спушташе се своје преноћишту тамо иза високе стене у сред мора, где хитри галебови спремаћу себи топла ноћна станка.

Последњи зраци позлађиваху високо чело старчево и шиљаху још поједан топао пољубац дечици, која су око своје мајке и својега малог осамљеног гњезда скакутала и весело кликтала.

Са недогледно бескрајног мора покадкад дизаше се као неки велики уздах природе који је летео небу па се губио у васнони.

Неисказана милина трептала је над земљом а неизмерна лепота над водом.

II.

Тада изађе из колибе Језабел.

Ђена је појава имала нечега живописног и ако је била стара. Мала пуна стаса, у старинском европском оделу; својом округлом главом, пуним образима; својом жуто-златом сребрним власима протканом косом која јој у вечерњем зраку чело окружавала пламеном глоријолом личила је на средњовековну витешку госпођу какве виђамо на сликама Холандеза. Једино су јој очи одмакле у овај век: пуне жара у црној дубини, пуне духа и жудне за нечим чему ни сама не би знала имена, и са пуно израза своје расе.

Она метну округласту меку руку на раме Абдураманово.

— Што чекаш више оче? Пођи унутра, нема данас ништа.

Старац подиже главу и погледа у кћер. Тада се видело да му у очима сја неки необичан занос у чијој се мутној дубини губио дух и замршавале се мисли.

— Данас? — одговори као у сну. — Ох та данас највише очекујем.

Језабел ућута те као и отац јој погледа на заходу сунца.

Но мало после опет се окрену старцу:

— Велим ти као лане: прође век један, и нема ништа. Остави се и дођи да се одмориш; дуго си седео гологлав на сунцу.

— Сунце залази а овде је тако лепо. Пусти ме да седим.

— Узалуд чекаш.

— Не Језабел, не — и погледа у кћер тако чвретим убеђењем а у уздрхталом гласу са толико одлучности, да жена на ново умукну.

— У грудима осећам смрт! — узвикну старац. — Нада ме неће изневерити при растанку. — Он се брже подиже и рашири руке према мору; у овом положају а у свом широком руву лично је на пророка из старе прошлости својега народа, који објављује вољу Божију. — Бог је велик и ја знам да ћу добити глас. Већ неколико дана чекам, данас мора бити.

— То си и лане рекао — промрља Језабел.

Старац клону на камен на коме је пре седео и са крајем огртача брисао је зној са чела. Усне су му само својој ћерци чујно шапутале име:

— Рахила, Рахила . . .

Тада врисну Језабел.

Горе под облаком заблиста нешто у зраку па се муњевитом брзином спусти њима и лаким шумом паде у песак на обали.

III.

Језабел притрча и прихвати ствар; то је био голуб.

Старац се и не осврну тамо, већ мутним погледом, бледим лицем и slabим гласом рече:

— Види пише ли тамо „Рахила“.

Језабел донесе голуба, скину му хартију е врата и погледа у њу. Прва реч коју је прочитала беше то име. Она одговори:

— Има оче, ту пише: Рахила.

Бен Менахем гледао је дуго и са гласом у коме се скривао један цео свет сете говорио је отежући слокове као да пева, како то чине Источњаци када говоре у заносу или тузи:

— Рахила! Знаш ли ти Језабел шта је то Рахила? Рахила је неизмеран бол; Рахила је једини сан довољан за цео живот; Рахила је мисао која испуњава целу просторију тамо над небесима а камо ли све слабе уске човечанске груди што ће пући не могав обухватити величину њену.

Деца се међутим приближише старцу и тихо говораху мајки:

— Деди је познато.

Но чим угледаху голуба поамна од радости шчепаше га и кликћући као млади соколови трчкараху тамо-амо:

То је Фуруз, наш голубан. Он се вратио, слатки Фуруз.

— Дај ми ту хартију — заштите старац и узме је Језабели из руке, која је дрхтала па прочита речи:

„Рахила је умрла, немој више чекати“.

Језабел обгрли оца и уз припомоћ Рехине подиже га с камена, па га лагано корачајући отведе у кућу.

IV.

Споља се међутим приближивало дивно певање младићскога грла и мало за тим појави се на прагу високи стас снажна, млада човека.

То беше Тариф, муж Рехин.

Кад је угледао старца у постељи баци лов у закутак и притрча њему.

— Шта је деди?

Језабел мећала је уквашени рубац на чело очево док му Реха машћу трљаше груди које ваптиваше тежак уздисај.

— Шта је деди? — понови Тариф.

— Деда ће да мре — изусти Абдураман па се мучно подиже и наслони главу на руку. — Доста је децо; изиђите да на миру проговорим са Тарифом.

Жене изиђоше али се зауставише одмах пред кућом. Изнутра је пробијало очајно преклињање старчево да никад не оставе ове крајеве већ ту да живе и да мру, и чу се звонак, свеж глас Тарифовог обећања.

Очи у Језабеле синусе гневом, но Реха јој се окрете прекорно:

— Хоћете ли ми једном рећи мајко, шта се ту збива? Шест година сам удата незналицом ваше тајне, које сте од мене девојке крили. Видите, да ми је у седмој не морати рећи и нехотно.

(По јеврејском сујеверју број 7 је хрђав знак).

— Нека уђе Реха — зовну старац.

— Ти говориш о тајни чедо моје? — настави он. — Јели то тајна што је видиш по целој природи? Јели тајна она сила која ти неисказаном млином креће груди и која ти

тако силно одјекује у чаробном гласу твојега мужа?

Затим се намести и отпоче:

— Слушајте!

*

Док је Абдураман Бен Менахем на самтној постељи причао свој живот, Језабел је стајала на обали и удубила се погледом у даљину.

У души редом прелажаше једноставна јој прошлост, са чијом је смотром брзо свршила баш што је тако једноставна била.

Али она је била тесно везана са судбином очевом.

И како се сунце све већма приближивало површини мора, њом облађиваху све суморније мисли. Лице јој доби вид неке упорне туге која рађа одлучне али и страховите мисли.

V.

Тамо на далеком, далеком западу живео је у приморској словенској варошници млад и образован Еврејин. Био је у добу када, — да би се распламтила, — искру са вечнога огња младалачка душа, очекује са већом чежњом но и сâмо тело своју насладу.

И тај тренутак дође.

Ходао је једном по обали баш кад стиже млетачки брод са кога се искрца стари нобили са шперцом.

Они се угледаше у млаком придвечерју — и оба двоје стадоше немо и збуњено.

Затим прође привиђење, јер им се таквим чињаше, пошто је њихова бића за мах освојило непобедимом силом.

Она је била кћи покрштене Еврејке а име јој беше Рахила.

Плод ове љубави би Језабел.

. . . Шта је било даље?

Обична несрећа која се често дешава у шаренилу људскога живота и од које се често и мре.

Ово двоје младих међутим нису умрли. Они су искусили несрећу до дна.

Изданак древних млетачких нобили не смеде да буде женом млада незнана Еврејина.

ма да је овај све учинио да је извојује. Кад је жртвујући своју очевину, трговину и имање своје најближе робље, с надом, да ће их својом срећом скоро усрећити све, и свршио своје науке да колико толико буде раван њојзи, онда ју је добио други.

Људи, што претрпе пораз, обично постају зликовци или философи, свако по својој хрђавој или доброј нарави. Абдураман Бен Менахем постаде ово друго.

Уморан и гнушајући се онога света, где у поквареном ваздуху одпадају најлепши пунољци душе, дође ту да живи у пустињи творећи добра. Променив своје име, понео је собом и своју ћерчицу.

Ту је почетак повести Језабелине.

VI.

Чила и здрава развила се као пунољак пољскога цвећа у слободном мирисном ваздуху. Кад је одрасла, била је тако лепа, да ју је околни народ назвао на свом језику приморском вилом са далеког запада.

Отац јој је уделио особено васпитање, какво је било у складу са његовим озбиљним погледима на свет. Дух јој се нагло усавршио и она је много што шта по својим сопственим моћима назирала у оном туђем свету, о коме је њен отац причао толико много зала.

Међутим оно што је од онога света до ње допирало, било је све лепо и чаробно, као у причи. Новине, које је понекад дознала; приповетке и књиге у којима је стално уживала и песме оних туђих песника о силним тајанственим узбуђењима срца; и оно неколико Европљана што су ретко, свега у години — две, једанпут похађали њенога оца углађени и деши; млади официри смели и сјајни; мужеви са неком туђинском и можда баш зато примамном потчињеношћу према жењскињи; старци са неком мудрој нежњошћу или отменој суровошћу; и оно неколико госпођа, што их је на крову бродова гледала беле као виле и савршене као богиње — то је све њену бујну душу опчињавало неодољиво чаробним сањаријама, које су јој огорчавали живот овде и слабиле душевну снагу.

У томе је одрасла па се једном удаде; затим роди ћер; затим су јој мужа растргли тигрови у бамбовом лугу; затим остари и данас дочека смрт очеву.

Пре њене ране удаје повери јој отац тајну — и то је био једини велики догађај њенога живота.

И од оно доба је са јогуњством јаке женске душе кивала план и неуморно радила на остварењу десетинама годинама: да поврати оца у онај даљни, хладовити, чисти, уредни, мирисави, слатки, примамљиви, шарени, узвишени, умиљати и шумни свет људске борбе и напретка.

Али се женска упорност разбила о мушкој мудрости.

Узалуд је најпре наговештавала оцу свој смер, затим га молила и преклињала; узалуд је тражила помоћи у даљњем сусеству па затим код енглеског поглаварства, где је њен отац уживао велику част; узалуд су јој притицали у помоћ мисионари и дошљаци, — Абдураман Бен Менахем хтео је умрети као мудрац, као саветник и лекар овога краја, који му је указивао светитељско обожавање.

Ко ће описати њене муке док је сазнала станиште своје мајке и док је измишљавала начина да потресе оца у његовом најсилнијем осећају.

Године су пролазиле док је успела да удеси ствар са голубовима и да од времена на време одашиље по који на запад, да им у повратку у ове безљудне крајеве донесе чаробан поздрав, који ће младу сањалицу махом преместити у сјајне куле и рајске вртове.

Али једном, кад је опет наваљивала, Абдураман строго погледав јој у очи место одговора зашта је:

— Да не обухвата тај теби тако чаробан свет нека сјајна униформа са каквог европског брода?

Овај сурови прекид учини крај сличним разговорима, али је оштро око њезино од то доба виђало на лицу старчевом једну црну бору више.

Па јој ипак пође за руком да га победи.

VII.

Једном близу њиховог пређашњег стана, разби се непозната лађа о оближњем стењу. То није био први случај, али је био значајнији од пређашњих.

Од оних што су се пливањем спасавали приближујући се обали један усклику:

— У помоћ, у помоћ!

Језабел, која је са оцем чекала на обали да им укаже прве услуге, зачуђено погледа у њега, а он уздрхта.

— Јели оче, то су речи какве се *шамо* говоре?

— Ђути сине, и не мој сад да ме изневериш.

То је рекао са толико узбуђења, да га је она са уздахом послушала.

Бродоломци били су Далматинци, а било их је и из завичаја очева а он им је по њиховим именима знао порекло.

Они се бавише неколико дана и одоше за навек, незнајући да су у овом непознатом крају били гости својих земљака.

Услед овог случаја старац се повуче са станом у још осамљенији кутак, али му је равнотежа већ била поремећена неочекиваним звуцима из отаџбине.

Језабел приметила је и то и реши се да употреби прилику.

VIII.

Она рече оцу:

— Ти си јак јер си муж и мудрац; ти си у стању да угушиш осећај, — а он је ипак у теби. Ти волеш твоју Рахилу и она ће бити твоја. —

— Моја?

— Кад јој умре муж.

Абдураман усклику изненађено.

— Шта збориш дете?

— Јест — настави она живо — ти си јак и здрав, ти ћеш га преживети; ђеновеки мужеви не живе тако дуго као наши мужеви, и ја верујем, да ћеш једнога дана добити глас од Рахиле мајке моје.

*

Овај кратак разговор променио је из дна њихов заједнички живот. Језабел постаде ведрија, јер ју је крепила нада, — а Абдураман још несретнији, јер је имао наду, која га је свакога вечера после мучна данка све наново изневеривала.

Но године пролажаху и тада се показало, да је нападање ћеркине на постојанство очево било безумно и у несретном часу замишљено. Јер сад су обоје гинули истом чежњом и без утехе клонули у старост.

Временом постаде и она поштованом у околини као и отац јој, чије је вештине научила и упражњавала над болнима и неутешнима. И како је пређе назваху вилом, тако јој сад наденуше име светитељке.

У томе дочекаше дањи дан.

IX.

Сутон се беше са свим спустио када из колибе изиђе спровод од неколико лица.

Поставише леш у чамац, јер је Абдураман желео да му тело саране у мору. Језабел не допушташе да осим породице ико други седне у чамац. Они ће га одвести до стене, где ће га сами спустити у бездан.

Језабел и Тариф веслаху, док је на крми седела Реха.

Најстарије мушко читало је своје кратке псалмове, док млађи му придржаваше кандилоце. Само је девојчица плакала, дедин љубимац.

Дођоше до стене. Језабел устаде и са висине задњег узвишења са промењеним лицем гледала је у старчев леш.

Образи су јој пламтели, а тело дрхтало. Сети се своје дуге сталне несреће и целог свога неутешнога живота, каквим га је учинила ћуд овога старца, који јој је био отац али је сад више само леш очева; и пред очи изиђе јој патња трију поколења које ће унесрећити и четврто. У души јој се кошала горчина са пакленим планом, осећај освете са презирањем према себи самој и својој раси, које је овој својствено — па се дуну о чело и почне чупати косу.

*

Њен јаок и њено очајање били су тако силни, а у очима јој светлущаше као нека смртоносна прегња да јој Тариф прискочи и брижно узвикну:

— Умирите се, мајко.

Али га она више не разумеде; гурну зета и ухвати обема рукама чамац да га преврне. Њен ужасан смеј при том одјекиваше од стена ка обали и Тариф увиде да су пропали.

*

На црној површини остаде само преврнути чамац, који изгледаше као горња половина мртвачког сандука, који плива.

И тишина дизаше се у ноћи над површином у висину и спушташе се испод ње у дубину.

Мирно и тихо . . .

Мирно и тихо . . . душа ми снови,
Прошлост се враћа весела, жива:

Весели часи детињских дана,
Младост безбрижна и обасјана,

Безбројне слике часова милих,
Санова златних и лакокрилих.

Да л' сваки данак бејаше збиља
Сунчан и ведар и препун миља?

Зашто се душа данас не сећа
Часа без сунца, стазе без цвећа?

А њих је опет морало бити,
Ал' ја их не знам, не знаш их ни ти.

То младост беше весела, ведре,
Што цвећем наша кићаше недра,

А она не зна за тугу, ваје,
Прогони облак и уздисаје,

С душе их гони, и даље склони
— Ал' време дође те младост рони.

Нестане л' њене ведрине миле,
Нестаје цвету животне силе,

Те позна јесен дрво обнажи,
Облаке скупља и вихор тражи . . .

Андре Гавриловић.

САВЕСТ

приповетка

(Коломан К. Тот)

Александар Вањија испратио је лекара чак до капије. Узбуђено, дрхтавим гласом упитао га је:

— Нема дакле другог начина, да спасем живот својој жени?

— Лекар му суво одговорио:

— Најпосле изволите се упитати у свеучилишних професора. Ја вам ништа друго препо-

ручити не могу. Вашој жени јако шкоди ваздух престоницки, а такође и деца вашој. И опет понављам, да учините онако, као што вам саветах. Вашој је породици од неопходне потребе, да проведе лето у Карпатима. Овде узалуд употребљава скупоцене лекарије. Слабој, изолованој жени вашој и најбољи лек је отров. У осталом, господине благајниче, обратите се

на којег другог лекара, који ће вам другачије саветовати, али ја морам и на савест да рачунам. Збогом! још једном, послушајте мој савет... свако одоцнење, пропаст је ваша.

Вашија се посрћући усео на други сират, у свој стан. Жена, његова мила, добра жена, лежала је тамо у некој постељи, бледа, као залазећи месец. Покрај постеље њене играло

— Да, да, Јовице — одговори отац — али дотле имаш још много да порастеш, а и много да учиниш.

Болна жена смешила се гледајући у синчића, како оправља покрхану ногу луткину.

— Тек што није девет, — рекао благајник — треба ми се у благајници журити, данас ћу и онако имати много посла.

Бранислав Ђ. Нушић, српски књижевник.

се двоје бледе деце. Петогодишњи мушкарац баш готовио поломљену ногу лутци, а мала трогодишња девојчица пратила га погледима и дивила се вештини његовој.

— Маму ћу излечити — говорио он — само док лекар постанем. Је ли тата, да ћу ја лекар бити?

— Сирото моја, а тако си уморан — рекла Магда, — та целу ноћ ни ока да си свео, а неси се требао до зоре око мене мучити; та мени је већ мало боље, а ни грозница ме више не тресе. Је ли и лекар је то рекао?

— Јест, душо — промуцао је муж — али је још и то додао, да чим се мало опо-

равиш, у зрачније, здравије пределе да идеш. Ја ћу се већ постарати за новац. Куд пукло, да пукло, лекарева се наредба испунити мора.

— А можда ће ти управа помоћи са неколико стотина. Та заслужио си то. Твоја вредноћа, савесност, поштење заслужио је ваљада, да ти се плата повиси. Ако имају срца и осјећаја и сазнају за узрок молби твојој, не ће те одбити.

— Све је то лепо речено, мила моја Магдо. — вртио је брижно главом благајник — али управа не ће хтети прекорачити границе правилника. А друго, не могу рачунати ни на награду, јер ме једном већ наградише са сто форината, па и то је отишло . . .

— Истина је, болест је моја све то утаманила — прошапутала је болна жена и две сузе оросише јој бледе образе — те сад морамо овде остати. Ја ћу савладати себе, не ћу више болна бити. Веруј ми, воља је најбоља лекарија. Ходаћемо онда по шеталиштима, пењаћемо се на швапско брдо и ја ћу бити здрава, весела, а то све нас не ће много стати.

Вањија се пожурио у благајницу. Већ га многи ишчекиваху. Банкарница, у којој он благајник био, била је једна од најзнатнијих, па је и промет био велик. Није имао одмора ни за један тренут. Вечито оно рачунање после неиспаване ноћи није му баш најбоље годило. Једва је чекао, да дванаест откуца. Мозак га скоро издао, ноге му дрхтале, очи малаксале, као да је у грозници био. Банкарница се испразнила. Одануо је душом, могао је сада прилећи на диван, но неби задуго. Врата се поновно отворише. Тргао се.

— Хвала Богу! Само кад нисам задоцнео, — узвикнуо је господин неки тешко дишући.

— Сам сам дошао — извињавао се — секретар ми нешто оболео. Говорећи извукао је из шпага повећи замотуљак и метнуо на сто благајников. Оних двадесет хиљада донео сам. Данас мислим да је рок, господине благајниче? Сигурно ме познајете? Гроф Виктор Шомљаји.

Благајник се учтиво поклонيو, загледао у тражбену књигу и одговорио:

— Имате право, милостиви господине, данас је рок исплати.

— Ево новци, молим, узмите их.

Стотинарке, педесетице, све у свежњима. Беше све у свом реду. Тачно десет хиљада. Затим свежњић од самих хиљадарка, такође десетица.

Благајник је бројао. Десет комада хиљадарки! Погледао је, пребројао још једном и учинило му се, као да једна више има. Који је то враг? мислио је у себи Вањија.

— Је-ли све у свом реду? узвикнуо је нестриљиво гроф, — молим, пожуримо, хитам на трку, већ сам и тако десет минута изгубио.

Контролор је за другим столом признаницу писао. Дневни повереник је пребрајао исплаћену своту.

Вањија се борио. Мучила га савест, страховна душевна борба га мучила.

— Све је у свом реду, — окренуо се грофу, чинећи обично лице, а овамо је осећао, како му се као неки бео застор на очи навлачио. Она једанаеста хиљадарка беше већ под ушпјачем.

Гроф, пошто све свршено беше, отишао је учтиво се захваливши. Вањија је за њим похитати хтео, и учинио је већ један корак, али у том моменту помислио је на болну жену своју и двоје бледе деце. Њихова блеђана лица искренуше предањ и ноге му изгубише маха; осећао је, као да му се о њих тешко олово обесио. Грофа је нестало. Прилика његова губила се, хитајући на трку. Хтео је повикнути за њим, већ је и уста отворио, но и она му услугу отказаше. Чудновато се осећао. Причињавало му се, као да му нека невидовна сила колена обгрлила, уста затворила.

Испод ушпјача узео је хиљадарку и неприметно је у шпаг метнуо.

— Господо! — рекао је дневни повереник, — један је час процао, прекинемо рад! Господин благајник је данас и сувише посла имао, види се и на њему, сав је изнемогао и блед. Тек ваљада нисте болесни? — окренуо

се благајнику — одморите се дакле, а ми ћемо са господином контролором прегледати књиге и око два часа бићемо и с тим готови. Можете дома ићи, а можете се и ту на дивану одморити.

Вањија је усвојио добар савет. Склопио је уморне очи и будан сањао. Питао се сам, је-ли он својим поступком овим крађу или превару учинио. Разлозима је разлоге побијао. Ако га је савест крађом бедила, сместа је одбране нашао, да то никако крађа није. Па ни превара није. С тим, што је онај случајно помео се, нико не може њега кривити. Та он ником штетно није. Оштетно није ни банку, ни грофа, та не ће он то ни осетити. То је њему, као другом крајцару, кад изгуби. Њега не може нико на одговорност позвати. Ко може потврдити, да је у оном свежњу једанаест хиљадарки било? Ето, ту је грофова својеручна ознака: десет комада по хиљаду. Нема тога суда, који на њега и сенку сумње само бацити може, само... само, да га савест толико не мучи! Па и она. Ко њу чује? Нико, доли он сам! А дужност, бринути се за породицу? Она све ућуткава, угушује и саму савест. Та у истини он није украо, преварио. Случајно се тако десило. Можда је то воља Божија. Не, не! Зацело је љаво ту по среди. Не, па зар нема и добрих љавола? Као да га гледа, и ако му очи затворене, како се смешка на њега. Цри, као чађ, но не страхан, доброћудно се смешка: но, Александре, сада не треба да се више бринеш... савет лекарев моћи ћеш испунити.

Као да му одједном нестало сна са очију, као да му живици нову снагу добили. Чинило му се, као да постајаним корацима по сали хода; а затим, да је узео шепир, опростио се са господом и напоље изишао. Даље, даље, на свеж ваздух, међу људе; отворена, ведрa чела и смела погледа. Само што је она хиљадарка врло тешка била, као да у ситне новце промењена беше. Вукла га, јако га притискивала земљи. Морао је држати шпаг обема рукама, бојао се, е ће му га терет откинути, да ће банканоте нестати, или ће је ко год украсти. Оставивши банкарницу, лукао је главу, где би хиљадарку променуо. Паде му на памет, да у лекарници

много дугује. Пожурио се тамо. Ако би га случајно уштали, откуда му та хиљадарка, спремно се већ са одговором, да му жена од ујака наследила. Апотекар га доста хладно дочекао. Није волео, када му се дуго времена дугује, но одмах му се лице разведрило, када му Вањија рекао, е ће дуг да подмири.

— Педесет и два форинта! био је кратак одговор.

Вањија извади хиљадарку и дрхћући пружи је.

Апотекар се убезекнуо. Час је гледао у Вањија, час опет на банкноту. Узео је затим увеличавајуће стакло, и почео хиљадарку пажљиво проматрати.

Вањија је ово немилостиво дирнуло. Шта хоће овај човек? Што га је тако гледао? Ваљада тек не сумња што?

Апотекар је дуго банкноту проматрао. Лице му дошло врло озбиљно, сумњиво је вртео главом мрмљајући кроз зубе: жалим вас, истинито жалим.

— Молим, разјасните ми, што је све то у ствари?

— Драге воље, господине — одговори апотекар суво — погледајте, ево овде наредба полицијна, по којој „ако би случајно ко донео хиљадарку под бројем А. 27895, да је или промене или да њоме што исплати, трговац таку банкноту, на којој ће чак и мрље од крви приметити, има при себи задржати, а имаоца те банкноте полицији спровести“. И видите, господине Вањија, ова ваша хиљадарка је баш она, за којом полиција трага. Из ког узрока то чини, није моје знати, али банкноту ћу задржати, а име ваше и број вашег стана сместа ћу полицији пријавити.

У једном тренутку, као да се цео свет сурвао на беднога благајника. У свези са грофовом хиљадарком можда какво убиство стоји... и он, потпуно невин због тога да страда: јер ако би му и испало за руком, да се оптужбе ослободи, то не може никад опорети, да је незаконитим путем до хиљадарке дошао. И онда? Његовом поштењу је онда крај! Са породицом

саједно биће отеран у просијаче. Још један је само начин, да се свега тога ослободи, ако му проклету банкноту уништи, на парчета искида.

Лежала је она тамо пред апотекарем. Пружио је руку за њом, али онај немилостиви човек пажљив беше. Узео је себи, па чак и помоћника викнуо. Сиромаш благајник излетео је из лекарнице, као суманут, похитао у трговину неку, да револвер купи. Кући није смео. Животу му мора бити крај, без поштења не може се живети. Породици његовој ваљада ће Бог помоћи. Журио је, хитао. Али када већ до трговине дође, две снажне руке полицајца задржаше га. Загушено узвикнуо је: „Милост! помоћ!“

— За име Божије, господине благајниче, пробудите се, мора да сте хрђаво сањали, — рекао дневни повереник — где, како сте страшно бледи. Боље би било, да сте кући отишли.

Вањија је трао очи и муцајући ушитао:

— Дакле сам збиља сањао? О, да грозна сна! Како је добро, што ме пробудисте господе. По хиљаду вам пута хвала. Нисам спавао целе ноћи; крај болне жене зору сам дочекао, а сад мало прилежавши грозан сам сан уснио, као да ми жена умрла, те је из куће изнели . . .

Сада је у истини узео шешир, те силазећи по степеницама сам је себи говорио:

— Никада нисам у снове веровао, али сад верујем и хвала нека је Богу за овај сан. Савест се у мени разбудила. Сан ми је осветлио, колико бих хрђаво дело учинио да сам новац при себи задржао.

Није журио кући, где га већ одавна ишчекиваху. Знао је, где гроф станује. Ако га дома не затекне, тражиће га, док га год не нађе.

Грофа није код куће затекао, још је на трци био. Слуга му рекао, да ће тек око четири часа код куће бити. Ишао је горе-доле. У шетњи дошао је и пред лекарницу. Апотекар стајаше баш на врати. Назваше једно другом Бога.

— Не можете ни замислити господине апотекару — рекао Вањија топло му руку стиснувши — колико ми добра учинисте, другом приликом ћу вам можда то и испричати.

— Дакле је користио вашој женици онај лек? Радујем се врло.

— Користио је богме и мени — одвратио је благајник смешкајући се — нека вам Бог зато свако добро даде!

Око четири часа био је поново код грофа. Није морао много чекати. Гроф се мало зачудио, када је благајник у собу ступио.

— Тек ваљада није ништа хрђаво? ушитао је.

— Баш напротив, милостиви господине — одврати Вањија, — новац није био добро пребројан.

— То је не могуће! — сунуо је љутито гроф. Господине, ви се усуђујете сумњати!

— Господине грофе, рече отворено благајник — ви сте једну хиљаду више дали, коју вам ево враћам . . . изволите, ево је.

С овим је извукао из шпага у финој хартији замотану хиљадарку и грофу је пружио.

— Та то је чисто не могуће — рекао гроф — оно истина, да ја бројао нисам, тајник ми их је предао, али и њему су поштом послали. Сигурно се који од мојих чиновника на добру ми побунуо.

— Рећи ћу вам чак и како — одвратио је Вањија, — бројећи силне стотине и педесетнице прети су му од гуме тако лепљиви постали, да није ни приметио, када је у место једне, две хиљадарке убројао.

У овом тренутку ушао је слуга у собу носећи телеграм грофу са његовог добра у Шомљи.

Гроф је пружио телеграм благајнику: „При прегледу благајнице једна хиљадарка није се нашла; благајника управитељ затворити дао. Извештавамо о том вашу милост. *Управа*“.

Сместа је гроф други телеграм натраг отправио: „Благајник невин. Све је у реду“. После овога пришао је Вањију, ухвативши га за обе руке:

— Господине благајниче! ви сте спасли живот једном поштеном човеку. Мој стари чиновник дозобранац беше. С мојим оцем заједно је служио. Ни једне мрље досада не беше на поштеном имену његову. Сиромаш старац . . .

очи га већ издале, па је превидео, крајем ове године и онако ће у мир. А породица му... два војничка часника, синови му, не би могли тако лако претрпети очину срамоту! Заиста вам велим, ретко сам видео тако поштена човека, као што сте ви. Између хиљаде један. Хвала вам, и поново вам хвала.

— Ја сам, господине грофе, само дужност своју чинио. Избавио сам једну породицу, а убио другу.

— Како то? — упита гроф зачуђено.

— Кад ми се већ омакла ова реч са усана дужан сам, да вас о свему известим. Може бити, да ће те после овога другачије о мени и поштењу моје мислити, но свеједно. Ја ћу вам ипак све рећи. И ја сам човек, згрешно сам, али сам погрешку моју исправио. Саслушајте ме, господине грофе, па онда судите, но мени ће лакше бити, када све искрено признам. Умириће се душа моја, стишаће се срце моје, као и грешнику оном, који грех свој призна.

Гроф му показа руком, да седне. Вањија је сео и до најмањих ситница испричао му цео догађај. Насликао му ону борбу његову... онај мучни тренутак, када је помислио, да би његова породица новцем оним спасена била; онај страховити сан, и патње, што их у сну препатио, а завршио је овим речима:

— Сада стојим пред вама, господине грофе, као онај злочинац, који пред судијама дело своје призна. Лакше ми је сада души мојој, јер нисам могао, нисам умео терет овај на души својој носити.

Гроф је са све већом пажњом пратио благајника. Није се још никад намерио на така човека, који баш зато, што је врло поштен, поштење своје погазити хтеде и хрђавим постати. А у истини невин, жртвујући јуначки чак и себе и породицу своју.

— Драги пријатељу! рекао је гроф — када сам напоменуо, да је између хиљаду један тако поштен човек, као ви, сада идем даље и тврдим, да између десет хиљада један је тако искрен и пун истине, као ви што сте. Не само да то тврдим, него и више шта, ја вас поштујем,

необично ценим. Но овим се још незадовољавам. Ја бих вас хтео за себе имати. Чули сте, да мој стари благајник сам од своје воље жели у мир да се повуче. Ако хоћете ви то место да наступите, ја вас одмах примам. Погледајте тамо, на мом писаћем столу, оне силне замутуљке, све су то молбенице за благајничко место. А што је за вас најпогодније, становаћете на мом добру у Сепешу, близу купатила, на један сат од мога добра. Ја се од срца радујем, што сам на тако верна и одана човека наишао... Не треба да ми захваљујете. Ја ћу бити сретан, ако мојим сепешким добрима ви будете управљали. А да би савету лекареву што пре могли удовољити, звање можете одмах примити. Године досадањег вашег службовања урачунавам. Но, господине Вањија, стоји ли погодба? Знам, да вам је плата у банци петнаест стотина; у мене ће те две хиљаде имати. Уз то слободан стан и остали приходи. Но, одговорите једном.

Али благајник није умео ни речи прозборити. Срце му је сада препуно било. Из очију му вреле сузе капале и квасиле измучене, бледе образе. Заиста, ко би могао и помислити на таку срећу после свега онога, што је претходило.

Ох! сретни, блажени сану! Он, варалица, па тако да је сретан. Спасен је сада живот деце и жене његове!

Устао је са столице и грофу хтео руку пољубити, но овај је то одбио.

— Ја сам вама вечито благодаран — рекао је он благо — јер ви једног чиновника мога спасоште, а прилике ми дадоште, да и добра чиним. Захвалите у банци на звању, а идуће недеље можете на сепешка добра путовати. Све је остало моја брига.

Сав сретан журио је Вањија кући. Како неочекиван, изненадан обрт у судбини његовој! Стајао је већ скоро на ивици пропасти и гле чудноват га сан спасао. Заиста, неиспитани су путеви судбине! Често о кончићу танком висе судбина наша и док једнога у бездан и пропаст суноврати, другом се сунце среће ослене...

У овој простој причици најзначајније је то, што све ово није фантазија, ни умишљај пишчев, него жива истина. Тамо у кулци, под лиснастим дрвећем, крај жуборећег поточића причао ми је то управитељ добара сепешких, док му се красна женица тамо на трави са двоје миле дечице забављала.

— И сам бих држао то за сан и нешто измишљено — завршио је причу Вањија — да у њој ја и породица моја не учествовамо. Верујте ми, да често, врло често стварањ, реалан живот красније нам приче слика, него и најбољи писац, и боље и мудрије нам савете даје. него и најбољи моралиста. —

Жарко.

Мцири*)

од М. Ј. Љермонтова.

Превео

Оница Глушчевић.

Вкушаја вкусихъ мало
меда, и се азъ умирају.

І. књ. цар.

І.

Где се Аралва са Куром,
К'о сестра, цура са цуром,
Хучнијем валима љубе,
Вило се свештено кубе
Од храма једнога света
Недавно и многа лета.
Срушених врата стубове,
Црквене куле, сводове,
Са једних камених греда
Још може путник да згледа;
Ал' се већ више с кадила
Онога мириса мила
Под њима струје не нижу,
Нити се молитве дижу
Монаха смерна у ноћни час,
Код Бога моли за грешне нас.
Сад само старина седи,
Развала заштитник бледи,
Одбацак смрти и среће,
Прах с плоча надгробних смеће,
Са којих натпис казује
Где славна прошлост станује
И где је круном обурван

Свој народ, њему богодан,
Тај и тај царе, тад и тад
Предао Русу на свакад

*

И Бурђија је — божиј благослов! —
Од тада ј' она, к'о цветак нов,
У сенци својих башта цватала
И од крвника за страх не знала.

ІІ.

Једном је с брдских висина
К Тифлису, граду долина,
Генерал руски ходио
И дете, ропче, водио.
Пут тешки оно не могне
Поднет' — и занемогне.
Шеста му беше година,
А — горске срне дивљина
И гипка слабост трпчина!
Ал' у њем' бољка опака
Витешко срце јунака —
Његових деда — саздаде;

*) Мцири на ђурђијанском језику значи „монах-калуђер — који не служи“, *манастирски бжк.*

Он за бол к'о да не знаде,
 Нит' и слаб јаук издаде!
 Знаком се храни опир'о
 И тихо, гордо умир'о.
 Монаха једног милости
 У храму божје светлости
 Братска га нега љубави
 Од смрти тешке избави.

И жељ'о мили завичај.
 Ал' ропству и он привикне
 И туђи језик обикне;
 Свети га отац покрсти
 И он у цвету младости,
 Не знајућ светске сладости,
 Обући хтеде црнине
 И у монаштво тражит' врлине.

М. Ј. Љермонтов, руски пјесник.

И он је најпре бежао
 — Дечију радост не знао! —
 Клонећ' се живог свакога
 И ћутке, мислећ' на Бога,
 Уздишућ' глед'о на исток,
 Па чежњом својом превисок
 Нејасно сањао рај

Ал' једне нојце хлађане
 У јесен — њега нестане.
 Гора је мрачна ту била
 Манастир одсвуд обвила,
 Те три је дана пропало,
 Докле се једном дознало
 Да су сви труди узалуд . . .

Тек доцне њега однекуд
 У стени нађу несвесна
 И врате натраг — болесна.
 К'о да је глађу изнурен,
 Ил' бољком тешком измучен
 Ил' тешким трудом изморен —
 По лицу му је лебдило
 Слабости страшно бледило.
 Ништа он није зборио,
 Ал' с дана на дан с' борио
 И с бољке љуте слабои,
 Док се већ крајњем часу наднио . . .
 Тад дође црњак, с молитвом
 И својом светом поуком,
 Да боног надом окуша.
 Све боник гордо саслуша,
 Па снагу своју прикупи
 И дуго зборит' окупи :

III.

„Исповест моју да чујеш
 И из ње, старче, да снујеш
 Мог жића конце несретне
 — Бог нек те срећом пресретне —
 Та те је брига к мени позвала?
 Нек ти је за то срдачна хвала!
 Добро је срцу бономе
 Изјадат' јаде ма коме.
 Али ја људма никада
 Ни добра, ни зла, ни јада
 Нијесам, оче, чинио,
 Те мало б' хасне видио
 Да дела моја разазнаш —
 А душу, оче, ти већ знаш,
 Зар можеш иком да одаш?
 Мало сам, оче, живео,
 У ропству век сам видео,
 Ал' више б' таквих живота
 За један, препун страхаота,
 Кад бих то како могао,
 Без речи, радосно дао.
 Ја једне мисли знао сам власт,
 Једну једину ал' плама страст —
 Мој црв је она у мени била:
 Душу ми згризла, срце убила.

Из ћелискијех страва,
 Из мрака и молитава
 Она је снове дражила,
 Она ми мисли мамила
 У дивни свијет битака,
 Где—но се велом облака
 Стијена крију врхови,
 Где — но су људи — орлови!
 Ту страст сам мојим сузама
 Мојијем болом, тугама
 У ноћној тами хранио
 И јадом мојим бранио;
 И њу пред небом и земљом
 Ја сада смело износим
 И опроштаја не просим.

IV.

„Слуш'о сам старче, многи пут
 Да ме је доброг срца ти кут
 Од смрти верне отео —
 А на што то си прохтео! . . .
 Ја, сирак тужни, самотни,
 Холујем листић одбјени,
 Чедо сам мрачних зидина,
 Подмладак њиних врлина,
 Судбином црњак ледени,
 А душом дечак ветрени.
 Ја свето „оче“ и „мати“
 Никома немах казати.
 А ти си, старче, желео,
 У обитељи твојој лебдео,
 Да ове речи слађане
 У души мојој нестане —
 Ал' труд ти био узалуд:
 Са мном су оне свакад-свуд!
 Глед'о сам, старче, родове,
 Отаџбу, друге, домове
 У других људи, и мојег доба,
 Кад им'о нисам не — милог роба
 Но ни јединог драгога гроба!
 Тад суза залуд не лијућ',
 И надом груди негријућ',
 Сам сам себи закleo:
 Да бар за часак, весео,
 Ма кад год груди млађане

Уз друге, ма и незнате,
 Ал' само родне, слађане,
 Са тугом, страсно, притиснем
 И уз њих навек привиснем!
 Ал' ови снови младости
 У јеку своме — радости,

На жалост, већ су ишчезли!
 И ја ћу, цветак увели,
 К'о сирак, ропче судбине,
 У земљи мрске туђине
 Да кости моје оставим,
 Да с' нада милих раставим!

— НАСТАВИЋЕ СЕ. —

БЛИЗУ СРЕЂЕ

од Жана де Рувроа.

I.

Мала белешка, — ах, врло кратка али доста жалосна — изашла је у свима новинама о бродоломству „Звезде“, лађе, која је вршила пренос између Бујенос-Ајроса и Марсеља, чији су путници спашени на једној лађи, која је приметила њихове очајне знаке.

Па лепо, не, сви се нису спасли; један од путника по имену Павле Ростен, нашао је смрт у таласима морским.

Ах, оно што су се спасли не рачунају више на оно, што море чини. При свем том, овај човек који је нашао тако жалосно смрт баш када је остављао ла Плату и кренуо се за Француску, своју милу отаџбину, био је ипак прави јунак. Јунак се беше заверио да уништи своју срећу потпуно — из дужности.

Млада жена, која га очекиваше у Паризу да му плати за његово одрицање, није могла оросити сузама његов гроб, јер Павла Ростена не могаху наћи, пошто беше сишао у неизмерне дубине морске.

Ја сам слушао историју овога несрећног младића; — она ме је ожалостила. Ја ћу вам је ево испричати.

II.

Павле Ростен имао је при крају 1891. год. 26 година. Беше то леп момак,

интелигентан, добар радник, пријатан и врло разговоран. Једнога дана наиђе он, код једне старе пријатељице његових родитеља, једну младу девојку особито отмену, чије лице уливаше поштовање и дивљење и он се одмах заљуби у њу.

Има изненадних обожавања. У драми Шекспировој, када је Јулија видеела Ромеа говори својој дојкињи: „Ти видиш овог младог човека; нико други до он неће имати моју руку!“ Павле Ростен говорио је да никоја друга неће бити његова жена до ова девојка, коју је тада видео.

Она се зваше Луција Дандрад. Њен отац био је богат трговац. До тога времена, она је живела у једној старој трговачкој вароши на северу, али је једна њена тетка доведе за неко време у Париз.

Она је волела Павла Ростена. Оба млада створа одаше се својим страстима. И како имађаху све оно што им је требало па да се узму, њихови родитељи решише да сјединењу има још времена.

„Кад правиш пројекте, каже арапска пословица, не заборављај никад да рачунаш и на несрећу“.

Овога цута, несрећа је учинила, да се је видело како је он господар страшан и да је се бацио у наручја радосним сновима.

Отац Луцијин нађе се на једанпут у једној читавој серији пораза. Он је хтео

ван своје трговачке експлоатације, да рескира неколико главних у извесним дрским спекулацијама. За мало времена срећа му оде у бездан, и он јако посрну.

Несретник је имао тек времена да се разабре о овако наглom паду. Кад је пак видео да нема више ништа, кајање му беше безгранично. И не само да не имађаше ништа, већ још дуговаше и са падом изгледаше да ће изгубити част — то беше право банкротство.

Г. Дандрад беше као убијен, кад једнога јутра, неко затражи да га види.

— То је пријатељ, рече посетилац,

— Пријатељ, завика Дандрад ја дакле имам још пријатеља! . . .

Један човек уђе у собу. Беше то старац, а Дандрад се сети одмах, да га је често пута виђао у вароши, и да се о њему много говори. Кажу, да је притежалац неког колосалног имања.

— Господине, рече старац, ја вам нећу дуго досађивати. Ја ћу право к циљу. Ја волим вашу ћерку. Да, ја сам стар као што видите, али сам занет овим дететом, које сам више пута срео шетајући. Ја је љубим такoм љубављу, која неће да чује за разлог. До сада сам се могао уздржати, али данас ми се указује прилика и ја долазим да вам кажем ово: „Ја знам за вашу несрећу, и ја вас опет могу подићи, дајте ми руку ваше кћери и ја ћу вас упознати са 3.000.000 који ће бити довољни да вас спасу“. То је све. Ако вам се мој предлог допада, реците ми да знам.

— Али, повика г. Дандрад, моја је кћи верена! . . .

— Ја то знам; али ја вам понављам, да је љубим таковоm љубављу, која се не може дискутовати.

Старчев поглед беше пун чара и ватре, цео живот, беше му ту сконцентрисан. Осеђаше се савладан од дуго времена љубављу свога срца, и да на једанпут постаје напрасит, страхан.

Има страсти, које се рађају као ова, топле и жестоке, под челом покривеним белим власима: Хекла је кратер покривен снегом.

Како г. Дандрад не одговори ништа, старац се врати.

У том тренутку уђе Луција. — Видела си овог човека, што је сад изишао, рече јој отац; па лепо. Он је сазнао за несрећу која нас је снашла и понудио ми једну партију свога имања, ако ти пођеш за њега. Млада девојка побледи.

— Али, упита она, зар ја нисам обећана Павлу?

— То сам ја исто казао, рече г. Дандрад.

Луција оста мирна за један тренут. За тим се чу као нека врста јецања и сузе јој потекосе низ образе. Она је питала оца о свему што је односило на његово страдање, јер је хтела све да зна.

У вече, када је по обичају Павле Ростен долазио, Луција би га позвала ван салона.

— Ја сам говорила за вас, рече она. Павле је гледаше.

— Ето, додаде она, ја вас љубим, и ви знате, да ја морам бити ваша, али ја се поправљам: ја нисам ничија, сем свога оца. Има један човек, који ми нуди 3 милијона, и та сума је довољна да се мој отац спасе.

Павле мишљаше да је Луција полудела, али она му исприча све детаље и њему беше тада све јасно.

— Па добро, повика млада девојка, ви немојте говорити ни речи. Мени је потребна храброст и ви се показујете напуштени! Да ли сам ја имала право да то учиним?

Павле само рече ћуташе. Изгледаше му, да ће да се угуши. На послетку рече.

— Не, ви сте имали право. Ова два несрећна створа заверише да ће целог живота очувати част своју.

Ш.

Они више нису говорили, дубоко ћутање беше их окружило. Луција је села на исту клупу, где је тако често долазила да седне са својим заручником.

Она чујаше глас успомена који долазаше из њенога срца, њена се прса бурно дизаху на махове; она се исто гушила.

Павле је посматраше

Страст његова појављиваше му се у мозгу са надувеним образима, као пара вина, које опија.

Све беше дакле свршено. Ова жена, коју је он љубио свом јачином душе своје, беше сада туђа! Да, туђа, ова лепа коса коју је он некад миловао — туђа; ове очи из којих је црпео живот и чији погледи беху тако дуго устављени на њему; туђа цела ова лепа девојка; туђа чак може бити и његова љубав!

Павле клече на траву оквашену вечерњом росом, узе за руку Луцију и наједан пут загрли младу девојку рукама, стегне је јако, и пре, но што је могла добити времена да му се противи притиште јој на уста сладак и дуг пољубац.

За тим се диже са свим блед са отпуштеном главом.

Луција још стајаше. Она је дрхтала. Изгледаше као какав звучни иструменат који још и тада вибрира, када га је музичар оставио. Она посрте.

Павле је хтеде придржати, али она повика, љутито.

— Ох, ох, Павле, не!... ја бих пропала!

Она беше овим речима исказала сву чистоћу своје душе. Павле осећаше колико беше ту наивне искрености, узвишене чистоте у овом изненадном узвику. Дубоко поштовање обузе га тада. Он је разумео сву тежину трпљења овог детета, он говораше да је племенита и велика, и сузе јој потекосе показујући, колико поверење безгранично имађаше у њему, пошто му она призна своју слабост.

— Луција! рече он.

Она га погледа.

— Луција, рече он, ја ћу отпутовати.

Она га непрестано гледаше. Њена коса беше у неред у због љутње на Павла. Она пружи руку младом човеку рекавши просто.

— Хвала!

Павле узе руку, коју му пружи Луција и стегне је срдачно.

— Павле, до виђења! рече она. Млади човек затресе само главом, а изглед му беше веома тужан.

— Ми ћемо се видети, додаде Луција, кад будемо снажнији

Она се скоро насмеја, несрећница.

Али када Павле оде, када не чу више његове кораке, сва је снага издаде, она беше утрошила сву своју енергију, и само могаше викнути:

Parti! а за тим паде на зелену траву!

IV.

Када се Луција беше повратила к себи, биле је већ подне.

Отац њен видео ју је с Павлом, и није хтео да их прекида и разговору.

Луција се врати кући. Уђе у собу, стаде на прозор и поче плакати.

Сутра дан она оде оцу.

— Ти знаш, рече она, то је се већ чуло, да сам ја испрошена за твог богатог господина још јуче изјутра!

Она је изгледала весела, али Дандрад је разумео сву тежину заклетве и притиште је на своје груди и повика:

— Ах! сирото моје дете, ја сам ти дао живот, а ти мени част!

Сутра дан, Луција сазна да је Павле отпутовао за Марсељ, где ће се укрцати за Бујенос — Ајрос.

Две године беху већ прошле. Зе ове две године млади пар никако се није дописивао, али обоје осећаху да су близу, и ако беху тако далеко.

Једнога јутра, Луцијин муж умре изненада. Беше га погодио гром. Млада жена беше ослобођена: — њена заклетва беше пришла крају.

Одмах Луција распита родитеље Павла Ростена, где је њихов син, и упути Павлу депешу оваке садржине:

„Ја сам слободна; дођи и прими своју жену“.

На ову депешу доби овакав одговор:

Чачак, 25/Ш. 1895.

— Хвала, ја сам се укрцао у прву лађу и — долазим.

Ах! несрећник није дошао! Кобни удес беше га снашао, и ако беше тако близу среће, ипак је није могао потпуно искористити.

Једини удављеник био је при бродолому „Звезде“ и то беше главом он!! Заљубљена жена, која га очекиваше, да му се преда свом својом љубављу, не могаше га никад исчекати.

С француског превео:

Liseron.

Стражар отаџбине

— види слику на стр. 25. —

Суро стјење високо камење
Уздигло се у облаке сиве,
А ће стјење у небо се пење
Тамо смјели соколови живе.

Често облак у гром се претвара,
Крше тресе у прах да разнесе,
Ал' соколу срце се не пара:
Против силе силом уздиже се.

Крилом бије — облаку се вије
А слојеви размичу се тавни,
Сунце сине па му опет грије
Суро стјење од вјекова давни.

Јесте л' жељни соколовог крила?
Ето крила, ето дуге шаре!
Ето душе што би кадра била
Погинути за рода олтаре!...

На камену родила га мати,
Од камена мишица му тврђа,
А материн благослов га прати
Јер му срце издајством не хрђа...

Пр'је би главу нег' ђедова славу,
Пр'је би живот него народ дао,
А кад пане бесмртност му сване
Јер је мушки за свој народ пао.

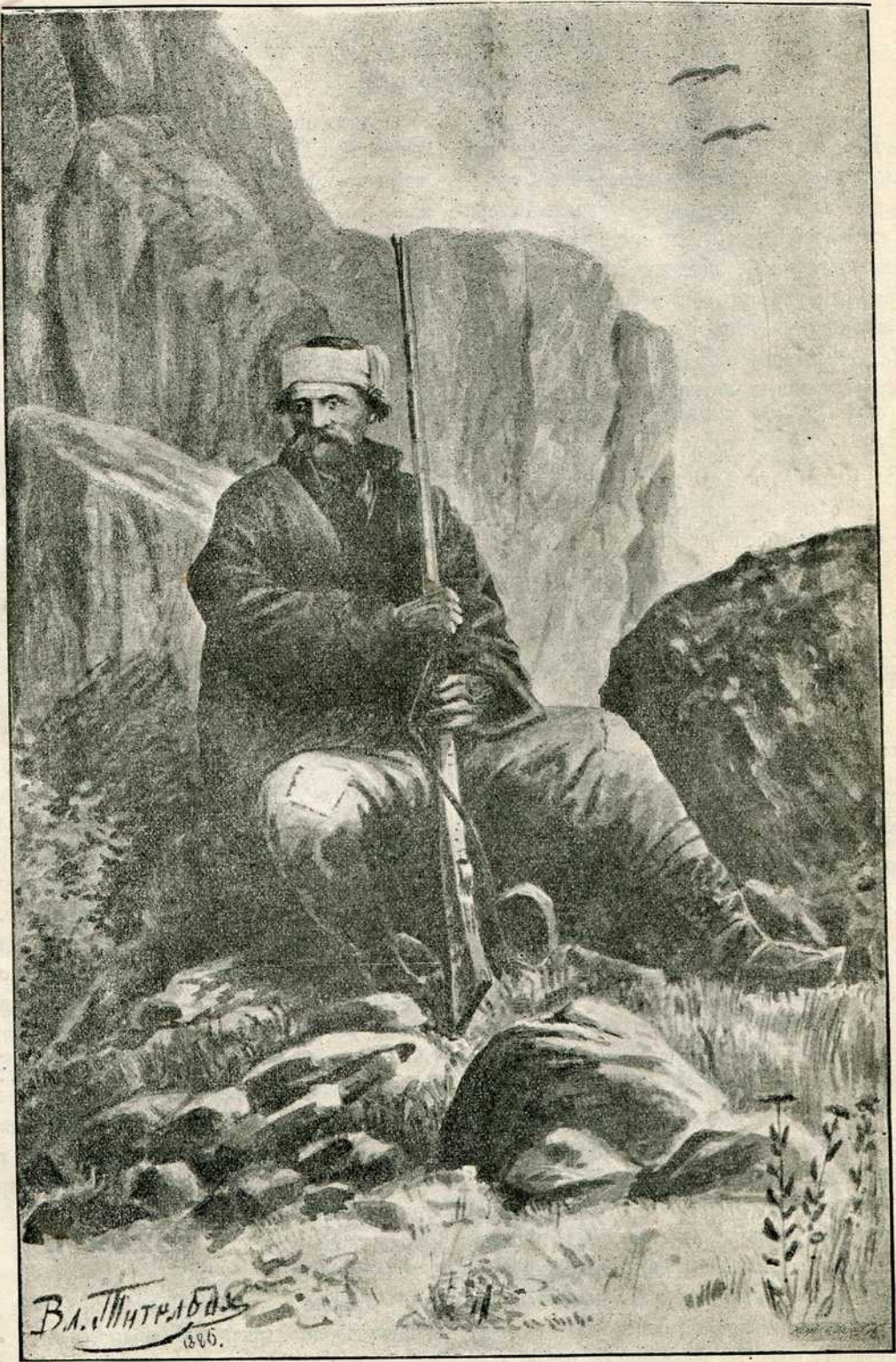
Суро стјење високо камење
Уздигло се у облаке сиве,
А ће стјење у небо се пење
Тамо смјели соколови живе!

Јесте л' жељни соколовог крила?
Ето крила, ето дуге шаре,
Ето душе, што би кадра била
Погинути за рода олтаре.

Алекса.

WWW.UNILIB

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

Стражар отаџине, слика проф. Вл. Тителбаха.

Старе мисли о укусу

од Марка Цара

I.

Нема сумње да је мало која ријеч тако немило злоупотребљавана, као ријеч *укус*, а мало који појам самовољније тумачен. Реторичари свијех времена трудили су се, да му значење објасне, и у том је погледу написана читава литература проучавања и дефиниција, које су понављале међу собом у противурјечју. Тек у новије доба, кад је и естетика ушла у коло експерименталнијих наука, пошло је критичима за руком да укусу донекле законе похватају и границе одредијеле. Пошто сама нарав предмета то захтијева, покушаћемо дакле најрије да коју натукнем о значају укуса у опће; затим ћемо да промотримо докле је тако својство кадро да се у човјеку развије и усаврши; показаћемо даље који су увјети потребити за његову највишу перфективност; и, најзад, потражити да ли има и у погледу укуса какво опће правило, којег би се људи могли држати.

Под именом укуса разумијева се обично оно расположење на осјећање и схватање природнијих и умјетничкијих љепота, које је више — мање свакоме урођено. Модерни физиолози то расположење тумаче вишом или мањом деликаншћу осјетљивих жица двају главних органа — чула и вида — којима је задатак да у живчано средиште одбијају утиске боја, облика, звукова и покрета, те тим проузрокују *сензацију*. Него, пошто су органи чула и вида у свијех људи једнако конститусани, требало би одатле закључити, да према некијем призорима морала би у свакога бити једнака и сензација. Али се томе логичноме закључку противи опште мишљење и, не да се порећи, свакидашње искуство факата. Нема сумње: ако је ишта на свијету нестално и подложно опровргавању, то су мишљења што се изричу о разнијем умјетничкијем дјелима. Ова се разлика мишљења дијелом тумачи тиме, што осјетљивост нервозних жица није нипошто у свијех људи једнака; и разлике у том погледу могу бити огромне. И заиста, поред онијех који су, на једном концерту, кадри схватити до нај-

тање ситнице у најзаплетенијем оркестру, има људи, који не могу да уоче разлику између најједноставнијих звукова. Сликарево око продире кроз најзабитније тајне цртежа и колорита; напротив, има људи који нијесу кадри да разлуче ни једну Рембрантову слику од Рафајилове. Тако исто и у погледу јела: поред опробаног облапорника, наћи ћете индиферентног ждрероњу. Између једне и друге крајности постоји, то се разумије, читава љествица градација, коју чувени Хелмхолц тумачи било маном у природи, било неком атрофијом, која потјече од занемареног вјежбања. Ну, ако се разлика мишљења, што се у питањима укуса код људи опажа, има дјеломиче приписати њиховој неједнакој конституцији; ту разлику треба двоструко више приписати образованости и естетичком узгоју. Антропологијске студије, показују нам да је осјећање лијепога човјечјом природом уско скопчано, тако да се истоме трагови налазе и код најдивљијих народа, било у избору одјела, било у јуначкијем пјесмама, било у надгробним јадиковкама и т. д. Па и код нас Срба видимо да се прост народ од вајкада наслађује и ужива у својим народним пјесмама, у својим сјајним обичајима, у својим причама, и да га, уз то, појаве у природи до краја заносе. Али се не да тајити, да је то осјећање, као код свих патријархалних народа, сурово, неуглађено; док само ондје, гдје је здрава култура те приталожене особине развила, укус може да се углади, да се облагороди, и до највише перфективности допре. Ова нас мисао доводи на другу тачку моје задаће, гдје ћу се потрудити да покажем, како је укус, од свију људскијех особина, можда најспособнији да се унаприједи и до савршенства дотјера.

II.

Велике Гете рече једном приликом да би човјек морао сваки дан лијецу пјесму чути, нагледати се лијепе слике и, по могућности, изрећи неколико свјеснијех ријечи. У овој из-

реци славнога њемачког пјесника има, по нашем схватању, више поуке по у читавој естетичкој дисертацији о идеалној љепоти, а основана је на оном великом закону наше природе: да је вјецба главни услов унашређењу сваке људске особине, колико тјелесне, толико душевне. Искуство нас учи, како све оне особе, које занат нагони да непрестано један те исти орган вјецбају, морају најзад да тај орган дотјерају до највише осјетљивости. О томе имамо најјаснији доказ у оном дијелу укуса, што обично називамо „музикално ухо“. Испрва нас не занесе него лаке, једноставне композиције; вјецбом и праксом размакну се границе нашег уживања, те нам мало по мало ослачају и најделикатније мелодије, док постепено не проникнемо кроз најтање и најзаплетеније комбинације тако зване хармоније. На исти начин ни око не може да схвати напречац све сликарске и пластичне љепоте; оно се лагано извјецба посматрањем развијех ремек-дјела и проучавањем великијех мајстора.

То исто бива и у књижевности. Проучавање најпризнатијих автора и упоређивање развијех образаца једног те истог жанра, ствара углађеност укуса. Необразовано чељаде, кад се тек почне упознавати са књижевнијем дјелима, није у стању да им одмах схвати главније мане и врлине; његов је утисак нејасан, његов суд неизвјестан, и ми од њега можемо једино очекивати да нам каже, да ли му се што допада, или не. Али дајмо му времена да се са главнијем продукцијама исвјесне струке поближе упозна, да с њима у тјешњи саобраћај ступи, па ћемо скоро видјети како се његов укус постепено учвршћује и облагорођује. Почеће не само да боље разбире карактер цјелине, него и недостатке појединих чести, па ће им чак знати да покаже и вриједност унутрашњу.

Стари Грци, који скоро у свијем градовима лијених вјештина дотјераше до савршенства, бијашу такођер у почетку сурови и неуглађени. Али уз ону ванредну њежност чула и оштрицу вида, која их је од природе упућивала на појмање сваковрстнијех љепота, сасвим је наравно

било, што се у њих брзо и у оноликој мјери развила љубав према стварима умјетничкијем. Кад се даље, уз њихову урођену њежност осјећања, спомене још и њихова необична тријезност и равнотежа у свачему, а при том у обзир узме и њихова ванредно живахна фантазија, којој се не могаše на ино, а да вањске облике лијепог не саздаје умјетношћу, — кад се све то спомене, није тешко увидјети зашто је у Атини било толико умјетника и зашто је укус богосличних Јелина био онако развијен и онако усавршен.

Грађанин атински, долазећи на свијет, ступио би, тако рећи, у практични течај естетике, те би у мало година постао прави умјетнички критичар. А како и не би? Јавна састанцишта бијашу начичкана мраморнијем ставовима богова и јунака; у саборници могаše сваки боговетни дан да присуствује политичким и судбеним расправама, гдје би се прослављени говорници такмили око бесједничког ловора; у позоришту се среташе са Есхилом, Софоклом, Јеврипидом, Аристофаном; по софрам и гозбама могаše да се наслуша, уз пратњу харфе а из уста најбољих пјевача, најљепшијех стихова Омира и Изиода; најзад, по гимназијама и по јавнијем купалиштима, могло му је бити да ужива у непрестаном видуку живијех оригинала најљепшијех кипова, што их је људска рука икад истесала.

Слична поука морала је — то ће свако увидјети — живо и непосредно утицати на ошлемењивање укуса, и атинској је омладини морало невидовно у крв предавати оно што се на другим мјестима тешко из књига учи.

Могло би се дакле казати, да се укус састоји из два главна фактора, међу којима треба да влада потпуна равнотежа. Та су два фактора: живо расположење за све утиске чула и вида, и дубоко схватање естетичних прилика појединих ствари, које се схватање стијече само широком умјетничком културом. Другијем ријечима, за највећу углађеност укуса, изискује се: савршен склад између најодличнијег дара природног и најширег знања умјетничког.

Од модернијех умјетника, који на књижевном пољу (да и не помињем остале умјетности) до таког ступња углађености допријеше, или му се примакоше, могао бих навести неколике, али ћу се ограничити на Гета у Њемачкој, Виктора Ига у Француској, Swinburna у Енглеској, Кардучија у Италији. Утицај њихова укуса на књижевни покрет односнијех народа био је, и ако у различној мјери и у различнијем приликама, тако силан, да су за собом повели најбољи дјо интелегенције и основали праве литерарне школе.

Него ни ти прваци у најблагороднијој струци лијепих вјештина, у пјесништву, нијесу у питањима укуса увијек сагласни. Према у суштини једнаци, њихови се погледи у многијем детаљима опет разилазе.

И овдје прелазимо на задњу и најширу страну ове расправе, у којој ћемо да се осврнемо на различност укуса и код признатијех естетичара, те да потражимо има ли које правило, по коме да се владамо у разбирању здрава од искварена укуса.

— СВРШИЋЕ СЕ. —

О предрасудама

од проф. Милоша Н. Пејиновића,

Име „предрасуда“ даје се свима оним мислима, које се усвоје, пре но што разум о њима расуди, пре но што их моћ расуђивања потврди; даље даје се свима оним побудама, које нас припремају за веровање, и не испитујући суштину самих ствари. Те мисли могу бити или *оправдане* или *несмишљене*; оне могу потпомагати, или на руку нашим добрим наклоностима, смеровима или нам, тако рећи, спутавати мозак; те тако, ми не треба да их одбацујемо с презрењем; ну, не треба ни да им се подајемо с поверењем. *Суђење* треба да је вазда независно од *предрасуде*; оно не треба ни да је непоуступљиво према њој, нити да је поставља на место размишљања, већ ваља да је само оцени онакву каква је. Мњење једно никако не може бити довољно оцењено, објашњено, ако све предрасуде, што су около тога мњења сабране, не буду потанко претресене, ако им се узроци не испитају и ако се не оцене онако, као што је право.

Свака од наших подобности садржи у себи предрасуду; на тај начин, она простире своју власт и на блиску подобност, те тако злоупотребава место разума.

Памћење противставља оно, што у себи садржи ономе, што постоји, и у колико буде имало над нама власти, у толико више даје преваге успоменама нада разматрањем. Моћ уображења је налик на то; она исто тако шири своју власт на рачун разума, и што год јој је над нама већа власт тим већма нас вуче у неки свет, пун чудеса, па замењује тиме оне идеје, до којих смо дошли кроза чула. Љубав према ономе, што је чудесно, донста јесте други онај општи и стални извор наших предрасуда, јер произлази из оне друге наше подобности, што се, у већем или мањем степену налази у свима људма. Наша суђења, расуђивања, дело су разума, и то јединствено разума; али, разум није јединствена моћ наших подобности; а нарочито и поуздано, он није она подобност, која нам даје највише уживања, која нам улева највише милине. Уображење се развија пре, него ли разум; по самој својој природи, оно годи већма народу, лакше се саопштава, од стране појединаца маси света, маси народној. Оно уображење, које ствара творилачко уображење, разум се, да је ретко; ну, посматралачко уображење, оно које без по муке постаје од слика, које

су пред нас истављене, готово је опште. Дакле, оно што је чудесно, управо је храна уображењу. Веровати у нешто, то је право уживање и потреба за душом човечју; све оно, што човека изненађује, све оно што шири онај обични обим његових идеја, мисли, све оно што даље размиче границе васелене, у којој се он осећа као заточеник, све га то увесељава, све му је то драго; оне препреке, које му иставља све оно, што је могуће, јако га узнемирују и једе; он преко њих прелази онако исто весело, као каква тица, кад умакне из кавеза; и његов разлог, због којег верује у већину оних мишљења, којих се лакомо дохвати, управо је тај: што су она невероватна.

Највиша нека моћ, што се приписује коме човеку, већ је по себи самој, нешто чудесно, па, можда је то један од великих разлога, што народи обожавају своје владоце; ми смо их начинили боговима на земљи, па падамо на колена пред тим кипом, идолом својих руку. И тако бива, те се по какав одбегли, затвореник-владалац, кад га поведу на губилиште, цени као неко божанство, које стављају на муке; ово је оно чудесно и то у највећем степену у стварности, то је најсилнији пример одушевљења. Од свију догађаја, што се међ људма збивају, онај, који је најчудеснији, без сумње је рат; те отуда долази онако општа предрасуда код људи, што се тиче дара тога, који је по њих најкобнији, отуда је оно њихно дивљење освајачима, и оно одушевљење, које у њима буди војничка слава, Тајно неко непријатељство наспрам природних сила, које их себи покорављају вазда утиче на њихова суђења. Те, с тога се и осећају немоћни, кад их сила освоји: а свемоћност једнога човека изгледа им, као да дичи њихну народност, док међу тим, на против, та сила понижава људе, који су иначе једнаки, према ономе, који се те силе докопа. Најзад, чудесно је на највећем својем степену у религиозним веровањима: по што су њихови предмети све такве ствари, које разум не може на схвати, нити да их процени, то онда постоји ту неки привидан разлог, да се разум са свим искључи из њихове области. Разлика између онога, што

разум не може да појми и онога, што он појима, не може да буде очигледна већини врло нежни људи, у већини религија, веровање обухвата не само оно, што је изван човечјег појимања, већ и оно, што је томе супротно. Жудња за веровањем, та чежња за оним што је чудесно, показује се у наизменичном усавајању оних веровања, из којих се састоји свака религија.

Што год је нека догма неугоднија за осећање, за разум, за сва-средства, помоћу којих се долази до истине, тим је подржавају људи с већом ревношћу, с већом ватром. Такве речи, које имају у себи двојакога смисла, од којих је један прилагодан, а други противан разуму, увек су узимане, те стављене у оно, што се називље мистериозним, тајанственим, јер се тиме захтевале више жртве од нашега ума. Изрази у сликама, фигуративни, у којима су по техничким бојама, којима су обојени, истављене биле разноврсне мисли, тумачени су буквално, шта више на очиглед наопако, но што су у тексту. Повесница разноврсних јереси, која нам једно за другим показује сва питања, што су о догми истицана, показује нам и то, да се црква вазда изјашњавала у корист најчудноватијих мишљења, а противу најприроднијих.

Љубав према чудесноме изопачава сваку свједошћу. Тако, кад какав писац трпа у своје приче све нешто изванредно, необично, да би му те приче биле занимљивије, он често и не зна, да је, на тај начин изопачена истина.

С тога, он одбацује све оне околности, које називље ништавнима, ну, које би могле изазвати сумњу; он чини притисак на догађаје, везује оно, што мисли да је последица за оно, што држи да је узрок — он саставља једну целину из онога, што је досле било само у одломцима, и он управља само на једну једину мисао ону пажњу, која би требала да се распростре на више њих. Међу тим, ово дејство, које наш дух тражи, управо најјаче годи уображењу, т. ј. ономе, што је најближе чудесноме. Никако немојте рђаво мислити о приповедачу, који вам прича о чудноватим догађајима, никако не држите, да је он хтео лагати вас или варати; већ, пре

но што усвојите његово причање, издвојте на страну ону лаковерност, која га је обузела; сетите се, да је он могао видети много шта, што и не постоји, јер је волео да такво што види; да се могао сетити много чега, што никад није ни видео, јер је уживао у томе, да меша своје уображење са својим памћењем.

Немојте рећи о каквоме очевидцу, да се није могао преварити, јер је вероватно налазио задовољства у томе, да vara себе самога, и

своје очи, које су жељно изгледале што год чудесно, нису га с муком нашле. Не реците, да није имао никаква интереса да вас vara, јер довољно је, да има интереса да произведе какво дејство, говороћи по што год необично. Сумњајте дакле у дела, а не сумњајте у особе и *опишиј предрасуди простогa свeтa*, која усаја, шири и упропашћава оно, што је чудесно, противстављајте *предрасуду мудрачeсвy*, који у то не верује.

— СВРШИЋЕ СЕ. —

Како су постале Мрцине у Конавлима

Приопћило

Вид Вулећић-Вукасовић.

У латинскому је *Цавташу* (Епидауру) владао силан и богат Римљанин по имену Валерије, те се сваки жив бојао тога на гласу витеза. Кад би из Цавтата долазио у град Обод на племениту кулашу, сваки би му се с пута и угибао уклањао, јер онако срдит и богат није штедио ни малене дјеце, него би их почепало с коњем, па би га још силовито ућерао у шеницу и потр'о би сиромашке сузе. Сиротиња га је потајно клела, а клетва је дошла Богу у уши, те је избројио дане охолуму главару, јер се Бог тешко срчи на охолу човека. — Онај силовити Валерије имао је кћерку јединицу, те је гледао као очи у глави. А да, и била је као сунце на гори: — вита стаса, а црноока, да јој није било друге баш од Цавтата до бијелога Рима. Она је била оцу разговор и утјеха, јер је била слика и прилика покојне му жене, па му није било баш мило, да је удоми, а да га неостави самохрана на дому. Просили је просци са све четири стране, ал' је отац недаје, а цура се необећаје, него воли дјевовати, да двори остарјела родитеља. Валерије просцима је лијепо одговарао, да му је јединица премлада за удају, а ћевојка је хлепила, да се уда за најбољег јунака у

нашој крајини. — Волио је и могући војвода Стјепан са града Сокола код богате Требињске жупе. Он је био јунак на гласу, а по избор словински господичић рода соколова, па му се у *Врсинама* с тога и племенити град звао *Сокб*. Имао је робља и витешкијех коња, а у пољу му радила мџба до мџбе, каонути на племенитој земљи *Соколовића*. Долазио би на Обод и у Цавтат, па би се на њему сјале токе као жарко сунце, а ћевојке би потекле на Шицун, на воду, да се нагледају лијепота и јуначкога војводе. Жути му је перчин био уплетен вас у сухо злато, а на калпаку се окретали на чекрк крила соколова и пауново перје. Лице му било ка' мјенделево цвијеће, а руса глава и танки брци, да је и јунаке чарао, а камоли неће гиздаве ћевојке. Свијех би стасом наткрилио, а гласом помамио. Вољеле су га словинке, а за њим се помамиле латинке све од Цавтата до града Дубровника. Преда њ би пошетале, да му напоје коња и да му понуде *кондијер* винца све редом Цавташке, и најпрва млађахна капетановица. Он би јој поздрав прихватио и додао дигине у руке, па би оскочио коња и посио на Шицун, воду са три змаја. Млади се војвода загледао у красну

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

латинку, а и она је жељела гиздавога господичића са Сокола. Завољеше се и обећаше се, а свакому било жао, а највише жалио племенити латинин Фабије, јер би је за њега био удружио старац Валерије.

Лукави је латинин све смишљао, а да би његојка уза њ пристала, ал' му непомогли врачини врачарске травице, бива све било узалуд. Кумно је и молио некога Вираунина из Доње Горе (у данашњијем Конавлима), да би дигао драчу с пута, те смакнуо војводу Стјепана. Свак се бојао јунака, па и оному Вираунину протрнуло у њедрима срце, — јер ко би на витеза кидисао? Кукавица богме неће на сокола . . . Старац све обазнао, па да се избави оне напасти, позваће ти преда се обадва просца, па ће им овако: — „Виђу дјецо, да сте обадва достојна деснице моје јединице; па ето ћу је поклонити оному, те учини најбоље дјело. Пођите јунаци, по свијету, а његојка ће сама просудити . . . — „Пољубе га ободвојица у скут и у руке, па ће свак на своју. — Онај ће ти латинин у свијет, да би се обогатио, да накупује нареса и драга камења, а војвода се повратио на своју ђедовину, у град *Сокб*. Чуо је од његојке, да је Валерије жељео, да се доведе жива вода из далека у Цавтат. Он ти је дуго мислио, па на једну смислио. Огласи ти се по доглавнику Валерију што је и како је одлучио, бива, да ће у два мјесеца довести воду до Тихе пред Цавтатом. На то му поручи старац племић: — „Кад се нашијем ја и његојка из бунара на Тихој, слободно је онда претенуј и води сватове“. — Кад ти то зачује онај војвода или кнез, почне ти, да гради са ријечице Водовође водовар (*Конб*) до Цавтата. Био је силовит и могућан, па ти наћера вас народ, да ради без одушка, а није штедио никога, ни стара ни нејака. Народу се додијало, па почеле клетве, ал' је он био неумољив и кидео је, а да га се слуша и матерама дојке. Изопачио се, па тргао матерама ћечицу из наручија и са прсију, а сузе се рониле на прну земљу. Цијук се и лелек чуо до небеса, па је Богу било жао и додијало му се, да онако уздише и цвилу сиротиња . . . Водовар

је напредовао, да се није могло боље и прије. Све се мостило и жестоко радило, каоути што се дигла кука и мотика. Још нијесу прошла ни два мјесеца, а све је било готово до Тихе и ту је била зграђена красна чесма или студенца. Војвода је уживао и обаходно на коњу око голема и красна дјела, те је једва чекао, кад ће осванути жуђени рок, да се пушти вода низ водовар до Тихе. — За онога се латинина није ни знало, баш као, да га је земља прогутала жива. Свак је мислио, да од стида неће нигда за нигда у Цавтат, но да ће се за живота по свијету вући. — Освануо и онај лијеши дан, па ће сва господа и народ пут Тихе. Кнез је дојхао на красној ластавици, а уза њ на коњима кићени сватови. У злату су, те весело поцикују, каоути што се сиравља велико весеље. Барјактар је над чесмом надвио крсташ барјак са Сокола, а његојка је у жутијем пашмагама, у свилену каваду, а три низа дробна бисера ресе јој пребијеле груди. У свему је као планинкиња вила, па је свакога зачарала и у њу су упрте свачије очи, а кнез се не може, да нагледа њезине љепоте и гиздавости. — Сунце је било подобро оскочило, те се оно четрдесет витезова загледало о чесму, а особито старац Валерије. Онда ће ти његојка младому кнезу: — „Рекла сам, да ћу бити онога који учини за мене најбоље дјело, па ето си ти Стјепане, достојан моје деснице!.. — „Пружи му десницу, а он је срдечно прихвати. Дуго су тако стали . . . Уз то се зачуло из далека како клокоће вода низ водовар, па није нико ни макнуо трепавицама, а да види само како ће вода из чесме . . . Његојка је држала злаћан кондијер у десници . . . Нешто зеленкаста из точка скочи, па јој љосну у груди, а она ће на зелену траву као, да је у њу гром . . . У то ће и вода силовито на точак. Оно је био голем зеленбаћ (гуштер), па онако пред водом бјежао и његојку уморио, јер је од страха свисла . . . Пренеразио се старац и вјереник, па и сва дружина редом. — Први ће Валерије: — „Пријатељу, било је неосуђено!“ — На то ће ти наредити дружини и другарицама, да је понесу на носилама у Цавтат. —

А Стјепан ће: — „Пријатељу, несуђени тасте, као и суђени, вјереница је моја, па ћу је повести мртву на Соко, кад нијесам могао живу, јер сам ја извршио твоју жељу . . . — „Старац је ницице погледао, па и сва дружина редом, јер нико није смио, да се опре оному јунаку. — Онда ће ти зацјевати жалостну пјесму подвише копча с наопака, те ће кренути жалостно сватови пут Сокола . . . Старац ти целнуо мртву кћерку . . . Од јада му пукло срце на четверо и мртва ти га дружина понесе у Цавтат

*

Водоваћа се слијева у рјечицу Љуту, па је онђе близу онај латинин шулаком дошао из

далека свијета, па кад се је вода пуштила, он ти за освету турнуо зеленбаћа у водовар (у *Коло*), јер се надао, да ће ђевојци уштинуту у образ и тешко јој нагрдити лице. Тако се осветио, па га нестало, а оно се богато поље отада прозвало *Конавлима*, бива од *Конала* или водовара куда је текла вода. — Онај охоли кнез поведе мртву ђевојку на *Соко*, па јој ту славио седмине и нарицао до мила Бога . . . Љубио је три биједа дана, па је онда сахранио и врху ње посадио ружу и чесмни, да јој ките лице . . . И он је зло обршио, јер је мучио сиротињу, па од тада се оно мјесто прозвало *Мрцине*, јер је ту кнез *обљубио мртву ђевојку* . . .

— СВРШИЋЕ СЕ. —

К Њ И Ж Е В Н О С Т

М. Ј. Љермонтов.

Михаило Јурјевић Љермонтов родио се у Москви 2. октобра 1814. године. Остао је брзо без мајке, која није живела добро са својим мужем, и услед тога га је задржала код себе његова баба. Љермонтов је добио одмах васпитање онога времена и знао је језике. Још кад су га дали у ондашњу гимназију он је певао песме. Подражавао је Пушкина, који је тада био у жеку славе, али се у томе осећала у велико самосталност. Из тих првих покушаја видела се у њему даровита природа његова. 1830. године он ступи у универзитет, у коме се његов пјеснички рад знатно појача. Универзитета не сврши, због неке демонстрације, и оде у Петроград те ступи у официрску школу. Ту је нашао особито друштво, у коме су му се развиле многе ружне црте његове нарави, која је, по тврђењу другова његових, била врло тешка. Тек кад је ступио у војску као официр (1834) он се позна са књижевницима. — Међу тим међу друговима његове су се песме славиле, и кад му је 1835. први пут штампан „*Хаџи-Абрем*“ на њега се погледало као на нову

звезду. У то време он је имао много готових радова, који су нашли одобравања код врло крушних књижевника. Јануара 1837. године погине Пушкин. Аристократија била је на страни убице Пушкинова, а све млађе покољење и сва свеснија Русија жалила је верног песника. Љермонтов напише чувену песму „*На смрт Пушкина*“. Песму пусти цензура, али њоме буду увријеђени виши кругови, који су били против Пушкина. Љермонтова увреди гадно клеветање и кукавичко држање према великом песнику, и он песми дода један додатак, који је изазвао буру негодовања против њега. Назвао их је „*оголи синци отаца, прослављених подлошћу*“ — и он буде уапшен. После претреса његових хартија, њега пошљу на Кавказ у други пук. Љермонтов је већ постао славан. Кавказ му даде огромни полет песничкој уобразиљи. Он тамо напише многе ствари. Али име му је било — опасно име. Жуковски, песник и васпитач престолонаследника (Ал. П.), који добије његову „*песму о цару Петру Васиљевићу*“ и коју је одмах проценио за драг

камен руске поезије, једва је успео да буде штампана, а потписана само са почетним писменима „М. Љ.“! . . .

Прогонство ово није дуго трајало. Заузимањем његове бабе он се врати у почетку 1838. у војску у Петроград, Две године провео је у бурном господском живовању. 1840. године он увриједи Баранта, сина француског посланика, и овај га позове на двобој. Двобој буде; Барант пуца и мало очеше Ђермонтова, а Ђерманов дигне пушку и избаци је на ветар. За овај двобој њега ухапсе; отпочне се ислеђење; Барант чује у господским круговима да га је Ђермонтов на двобоју још више увредио и успе те се тајно састане са њим. Ђермонтов га понуди, да га опет зове на двобој. Сазна се за овај састанак и Ђермонтов поново буде прогнан — на Кавказ, да му се освете за увреду, нанету Баранту . . .

На Кавказу је био у бојевима против Чеченаца и других народића. Тад је написао свој знаменити „Валерик“. При крају 1840 год. њему допусте, да дође у Петроград на кратко време, и он по повратку на Кавказ 1841 год. у прољеће, оде у Пјатигорски на лечење, где је било више света и велике господе, код које он био мио гост. У једној прилици он увреди свога познаника Мартинова, и овај га, нагнан самим песником, изазове на двобој. Двобој је био 15. јула у 6¹/₂ у вече. Била је страшна бура. На растојању од 15 корака имали су се бити из пушака. Ђермонтов није пуцао; Мартинов је дуго нишано, тако да су га сведоци опо-

менули; кад је опалио — Ђермонтов је пао мртав на земљу. Сви другови криве за овај двобој Ђермонтова. У тадањим новинама овако је јављено за овај догађај, који је однео Русији једног од највећих њених песника: 15. јула око 5 часова по подне била је страшна олујина са муњом и грмљавином у Пјатогорској. И баш у то време између висова Машука и Бештау умро је М.Ј. Ђермонтов, који се ту лечио! . . .

Доцније је пренето тело његово у село Тархан, где му је подигнут први споменик.

То је укратко живот песников. Значај његов у руској књижевности давно је оцењен; његове песме су већ својина свију страних књижевности. Целокупнога превео га је Боденштет, његов друг и пријатељ, а познати њемачки песник. Ђермонтов је мало живео, али је много урадио; и по ономе што је урадио, по снази стиха, по ширини и јачини замисли, он би куд и камо надмашио Пушкина — да је дуже живео. У колико је Пушкин више национални песник, у толико је код Ђермонтова шире, јаче опште гледиште, и у њему је демонски елеменат. Толико необичне снаге, да јој после Бајрона ни код једног песника равне нема.

Сем „Измајил-Беја“ и ситнијих песама, његове су главније песме преведене на српски, а од прозаичних ствари преведен му је чувен роман „Јунак нашег Доба“ (Б. Поповић) и неколике ситнице приче. У „Мицири“, које доносимо, Ђермонтов се и сувише срећно надмеће са Бајроном у „Бајру“. **О. Г.**

Бранислав Ђ. Нушић

Међу млађим српским књижевницима, једно од најугледнијих мјеста заузима и наш Бранислав Нушић. Није нам то какав новајлија, није нам то познаник од јуче, та ми га одавна познајемо, одавна смо га од срца завољели, јер смо одавна почели читати красне његове приповијетке, њежне цјесмице и изврне слике са обала охридског језера и т. д. Та који од наших читалаца није у часовима нерасположења потражио коју хумореску нашега Бранислава и кога још она није могла расположити!

Мало и заоста је мало данас у нас оваких књижевника као што је Нушић, па баш због тога ради смо, да га наши читаоци што боље упознају.

Бранислав Нушић родио се 8. октобра 1864. год. у Биограду. Основне школе учио је у Смедереву, а реалку опет у Биограду.

Још као ђак Нушић је почео писати цјесмице, па кашње приповијетке, те је и у једном и у другом успјео.

Његове „приповијетке једног каплара“,

тако су дивне, тако су вјешто и лако исприване, да их читалац чисто гута и кад дође до краја, онда од срца жали, што их више нема. А како их је наша српска читалачка публика примила, види се најбоље по томе, што су доживиле и друго издање, — а то је у нас заиста ријеткост. Осим тога, неке су преведене и на њемачки.

Друга књига, коју нам је Нушић написао, јесу његови у Бога дивни „*Листићи*“. Ове листиће писао је он у пожаревачком казненом заводу, али то му није ништа сметало да се, по своје обичају, наша али, а богме и да пеће кога. Ових „Листића“ човек се никада начитати не може, нарочито због оног

Нушићевог хумора, који је ведар, фин и неусиљен. Због тога су неки одјељци из „Листића“ преведени на француски, њемачки и румунски језик.

А лањске године дао нам је Нушић и трећу књигу „*Са обала охридског језера*“. Наша српска критика веома је похвалила.

Осим свега овога, Нушић је написао и три шаљиве игре и то: *Протекцију*, *Пензионаре* и *Сеоског начелника*. За *Протекцију* се може рећи, да је то најбоља изворна комедија у Срба.

Бранислав Нушић сада је српски консул у Приштини; он је још врло млад човек, те тако од њега можемо још много очекивати.

— 0 —

ОЦЈЕНЕ И ПРИКАЗИ

Побратими.

Драма у три чина с пјевањем. Српској далматинској омладини посвећује Стево П. Бешевић. — (Књига четврта). — У Дубровнику. — Српска дубровачка штампарија А. Пасарића. — 1895. — Цијена 50 новчића. — Мала 8°. стр. 70.

Драму ову посветио је писац не само далматинској, већ у опште српској омладини, као што се то види из његових речи у посвети. Намера му је била подсетити је на „узор-дјела“ њезиних „прадједова“, те да не клоне у „свјести“, до срећнијих времена.

Садржина је драме ово:

Стари ратар, Новаковић, има сина Богдана и две кћери: Смиљу и Видосаву; а, други, стари Петар: сина Станка. Богдан и Станко су побратими. Девојка Цвијета је Богданова, а Смиља Станкова вереница. Цвијету уграбише Турци Мехмед-аге Косовскога, а мало доцније и Смиљу. Станко је убио једнога од оних, што Цвијету уграбише, те са одметну у хајдуке; а кад, мало за тим, људи истога аге уграбише и Смиљу, стари Новаковић даје благослов Богдану, да скупи „млађане јунаке“, те да своје чете

удружи са Станковима, па да „истрјебе села од душмана“. Да би се у томе лакше успело, Богдан смишља план: преруши се у сленета гуслара, долази у Мехмедов дворца, да му уз гусле пева, ту убија Мехмеда, даје уговорени знак за напад осталим устаницима и на скоро рањен издише.

Догађаји се збивају у Далмацији, на Косову и под Книном, године 1647, за времена народнога устанка и ратовања млетачке републике на Турке.

Није нам јасно обележен значај старога Новаковића међ устаницима. Кад, тако рећи, на његов миг, може да плане устанак у читавом једном српском крају и да овоме донесе ослобођење, онда, мора бити, да је тај човек, ма по чем био узорит међу осталима. Јер, отмица српских девојака од стране Турака, није била ни мало редак појав у то доба, те да би се због тога могла на мах сабрати нарочита војска. Истина, стари Новаковић, у говору своје и не показује тврде наде, да ће моћи чету сабрати, али тек се јако у то узда.

С друге стране, нигде не видимо такве подобности у Богдану, да је био кадар, због своје ствари, „зажарити“ јунаке својом „пламе-

вритом рјечи“ и „бесједом“. Не вели се, да се пре тога нечим нарочито прочуо и одликовао међ својим друговима, а такав се ни пред нама нигде не показује. Шта више, његово је понашање, према своме и Станковом оцу неприкладно. Ваља имати на уму, да је ово прост момак из народа, из XVII. столећа, када су млађи пред старијима, а особито пред својим родитељима, много мање говорили и јако пазили, шта ће рећи. С тога је, тада, честит момак, којем су Турци вереницу отели, стидео јавно показати своју ватрену љубав према њој, а најмање је умео корети, поред себе, још и старије, (кад му сестру Смиљу уграбише): како су „ћори“, те нису довољно били на опрезу од Турака. — И иначе је Богдан преко мере говорљив, што би му доликовало само међу његовим вршњацима. — Сем тога, по чем се то Богдан могао надати, да ће, прерушивши се у слепа гуслара, моћи доћи до Мехмед-аге, те га убити?! Зар је тако поуздано било, да Мехмед воли слушати гусларе? О томе нам бар није ништа казано. И, најзад, кад је дошао до Мехмедова дворца, за што онако замотано говори Турцима, те буди у њима сумњу, која би му могла осујетити приступ у дворца? У сличним околностима, преко је потребно највеће претварање.

Богданов је карактер највиднији. Онај побратима му Станка, ничим није одвојио од сваког обичног хајдучкога јунака тога доба.

Ни карактери: Смиље и Цвијете нису добро схваћени, према столећу, из којег су.

Ондашња скромност, стидљивост простих девојака, никако није допуштала да оне, као оно Смиља, пред својим оцем и братом, и помену свога вереника. А, Смиља, на против, чувши, како се Станко, кад отеше Цвијету, одметнуо у хајдуке, узвикујући, како неће да за њим „соколом“ нариче, вели: „мушко срце у мог је сокола, вјереница биће соколица“.

Много је више у радњи Цвијета. Њезино опирање страстима Мехмед-агиним за хвалу је: ну, могло се проћи без оноликих погрда, јер се у томе не мора једино показивати родољубље, а презрење тога не потребује.

Мехмед-ага и ухода му, Суља, обични су Турци, отмичари и зулумчари.

Мора бити, писац је држао, да ће појава вилина улепшати његову драму. Ну, остало је са свим противно. Вила му ни најмање није требала. Оно њезино полагање гусала, крај успаваног Богдана, неприродно је, нарочито с тога: што те гусле Богдан, пробудивши се, мало доцније, као видљиву ствар налази и узимље, те нам казује да се сећа, откуда су ту. Невидљиве прилике никада не остављају за собом видљива трага на позорници. Сем тога, зар, бајаги, Богдан није пре тога имао „јуначкога срца“, него треба да му га вила даје, и зар он и пре тога није знао цену гусала у Српству, и без тих вилиних гусала?!

Писац је узео сиже историски, ну из таквога доба, које драмскоме уметнику најмање везује руке. Који год бира историске сижее, ваља да у својим драмама, слика дух онога доба, из којег су. А, за то је потребно претходне студије. До ове, бар у главном, овде није било тако мучно доћи, па, поред свега тога, ова драма нема ни мало духа XVII. столећа. — За што се писац не задахну онако богатом грађом из наших народних песама о хајдуцима и ускоцима, оним дивним шаренилом слика: њихова живота, обичаја, карактера, ношња и т. д. Свега тога овде нема. Издвојте из драме карактере Богдана и Станка, покажите их ма коме, не говорећи, шта се хоће њима да представи, па нико неће ни помислити да су и они и када били у дружини каквога Старице Новака, Јанковић - Стојана или Мијат-харамбаше!

Стих је лак, али нема једрине. Драмска техника је нарочито у заплету слаба.

Па и сиже је од сумњиве важности.

Истина, Станко вели гласнику млетачкога дужда, који му пред смрт Богданову долази с поруком да се заједно с Млечићима противу Турака здруже: да су Косовскоме аги крила саломљена; ну опет су нејасне трајне срећне последице ове борбе и слободе, којој је главни импулс тако необично схваћен.

Држимо, да је писац слабо успео да срп-

ској омладини одабере „узор — дјела“ њених „прадједова“, ради буђења српске свести. За таково што год, у добу хајдучке и ускочке борбе нашега народа противу турскога насиља, драмскоме је писцу васколико пространо поље широм отворено; а на њему, ван сваке сумње, лако ће се наћи хиљадама лепших и бољих цртова, да се њима оплете венац неумрлим јунацима, хајдучима и ускоцима нашим XVII. столећа. —

Издање је врло укусно, и по облику, хартији и штампани, а цена је доста умерена.

У Београду, 20. фебруара, 1896 год.

Милош Н. Пејиновић,
професор.

Тасин дневник.

(1874—1894). св. IV. Издање и штампа
П. К. Танасковића. Београд, 1896.

Област, коју обухватају списи Т. Миленковића, то је оно мрачно удоље камо друштво шаље своје изгнанике, с грехом или без греха; то је, за многе, чистилиште земаљско, а многима је ад, који не изостаје, можда, иза онога, којим нас застрашава вера. Т. Миленковић био је дуго време полициски чиновник, и дуго време управник београдске полиције, и сад кад то више није, он нам, на свој начин, прича многе ствари, које је видео, осетио и доживео за време дугог службовања. Он је наш Убертус Теме. Он је, у ствари, почео писати још 1874. год. и дуже време следио је Хорацијевој савету. Ако се не варајем, он је почео публиковати 1880. г., кад је штампао једну криминалну приповетку, која је доживела два издања, па је и драматизована. Ја се врло добро сећам, како сам с радозналешћу али кроз страх очекивао наставке *Живота за динар у Пороши*. Том приповетком основана је нова врста наше књижевности — криминална белетристика. Т. Миленковић има, дакле, заслугу, да је увео један нов жанр, који нам је, до тада, био познат само по преводима.

У кратким размацима времена, добили смо већ читав низ свезака његових списа: *Кесароши*, *Кобни бројеви*, *Поноћ*, (три свеске) и *Тасин*

дневник (четири свеске). У свих тих једанаест свезака Таса нам се приказује као одличан полицајац, као човек од срца, као патриота који је незадовољан јер многи то нису, и као добар посматралац. Из масе неприлика што их држава има с онима што прескачу законске ограде, из тога шареног друштва на које је ударен жиг унижења, Таса је издвојио и прибележио најдраматичније сцене, којима је он сам присуствовао, или их чуо од својих многобројних поданика. Пред њим су, са умења његовог и очинског и учитељског старања за поернуле, отварао своје тајанствене и врло често пута крваве животописе људи, који су се крили од светлости дана. Многима је он био исповедник, те је многом мрачном и одвратном животу завирио у дубину, и његова је реч многим несрећницама, пред отвореним гробом, била последња утеха морала. Без обзира на његове друге списе, његов *дневник* је збирка најразличитијих сцена, занимљивих бележака из којих се назиру читаве драме политичке и породичне, један скуп моралних посматрања и — жалосних закључака. Поред зликоваца с прангама, ми се у *Дневнику* сретамо и с сгѐмом, који је, често, најближи букагијама онда кад се чини да је најдаљи; с министрима свих врста (ах! *свих* врста!); с генералима, грађанским госпођама, новинарима, старцима, кесарошима, подводницима и подведенима, управницима којима други управљају, с ђацима, у кратко с нашим целим нормалним и ненормалним друштвом. То је збирка физичких и моралних преступа оних, који су били у казаматима; оних који су сад, и оних, који још нису али су пред њиховим вратима. Нама овај низ бележака идустрира живот испод земље, и у исти мах свраћа нам се пакња на шљам и мутњак који запљускује и каља живот друштва на земљи

То је Тасин *Дневник*.

Али је та књига и још нешто друго. Она је песимистички протест против нашег данашњег друштва; она нам не наговештава већ констативира излокане и скроз подривене основе нашег друштвеног и политичког живота, и писац ни мало не крије своју тугу и погруженост, која

је обузела њега као члана наше заједнице. Његово дугогодишње посматрање живота испод земље и на земљи води му перо те често завршава белешке очајним узвицима, који имају израз врло опорних констатација у одељку о *карактерима*.

Донекле су те констатације сушта истина, без сваке сумње. А што су оне прекорачиле праву међу, то је са осетљивости пишчеве. Она је примчивија у њега но у многих других, али је и то последица средине са којим је писац тако дуго имао веза. Кад се човек дуже забави у казаматима те тако своју пријемљиву природу стави под непосредне утиске оних јадника, са свим је природно да се, с повратком у свет, понесе и маса утисака, са којих овај живот у слободи и под сунцем, губи много од дражи и вредности, и ми постајемо не само неприступачнији спољњем блеску, већ и доброј језгри што је под њим. Глас неваљалства и порока оставља дубок траг и у чисте душе кадар је убацити клицу сумње и неповерења. Урођени оптимизам ишчезава у близини оног света у казаматима, и, место њега, заузимају место код благих природа потенцирани хришћански осећаји, а код природа наоружаних и енергијом, јављају се одлучни протести помешани с незадовољством према свему. Ја само на основу овога пишчевог импресионизма могу да објасним његов скептицизам и песимизам. Јер, најпосле, они што су поернули, не могу бити огледало оних, које морал усправно држи; они су сенке нашег друштва и сваког другог друштва; то су они што су рђаво рођени, и они што су рђаво васпитани, и они што су под теретом тога двога у исти мах.

Тако исто неумесно је одрицати морал онима који су васпитани, одрицати им га у опште и стоварати кривицу на интелигенцију. То још може, на жалост, бити кад кад и у неколико и оправдано. Несумњиво је, да је за последњих двадесет година — од кад се датирају белешке о којима говорим — било доста, и, релативно, и више него доста примера, којима најјача страна није био морал, али и тим примерима не треба тражити извор и корен у

школи и култури, већ, делом, у чистом прекрочавању државног и друштвеног живота, а делом у самој раси. Вара се и г. Миленковић и сви који мисле, да је наша интелигенција нека оделита каста, неки ред, који је покидао везе с народом и добио засебан тип. Напротив, ја слободно могу да тврдим да интелигенција није нигде у тако чврстим и блиским везама као у нас. Па не само то, него она није нигде демократска у толикој мери и нигде она не носи тако јасно народно обележје као у нас. Да ли је тако било и у почетку нашег самосталног државног живота, или су њу таквом створиле доцније установе, о томе нећу да говорим. Да је она данас таква, о томе мислим да није нужно морити се, као ни око питања, које се намеће при читању *Дневника*, — да ли је сад више зла но што га је било? Ја држим да је врло незахвалан посао оспоравати благодетан утицај целокушне људске културе, и за то држим да могу изостати разлагања, који то потврђују,

Али у овом имао бих још једну примедбу о пишчевим опаскама о моралу у опште. Примедба је сасвим кратка и летимична, јер се бојим да понављам ствари тако познате. У XXV одељку *Под завесом*, белешкама под 1, 2, 3 и 4 налазим једностраности, које су код писца логичне, јер треба да служе за доказ резултата до којих га је одвела његова примчивост и начин посматрања. Морал једнога народа не мери се количином престоничког ђубришта. Велики центри, као што су Лондон, Париз, Берлин и т. д., у које се сакуља и маса онога што не ваља, нису мерила за морал народâ тих престоница, бар не количином свога измета. По томе ни Београд није у том погледу, као и многим другом, мерило за Србију. Ни Ана Делионова, ни Карулина Лесијерова, ни Марија Голдсмит, ни Клара Мајерхајм, ни хиљаде других истога укуса и заната нити су икад биле, нити ће бити cadre да својим животом представљају живот својих нација, нити ће икад бити толико снажне да зауставе вечити напредак, који у моралу и хуманости чине њихови суграђани. Не треба бар за то доказа. А мени су баш сад при руци студије Јоханеса Шера

о моралу у Јелаци пре, за време и после Златног Века, које су један колосалан доказ онога што сам горе рекао као резултат, који је свему свету познат. Друштвене отресине су доле на земљи, у блату; морал и отменост срца и душе горе су, високо изнад њих. Да се нађе морал не треба силазити у каљугу. Ко жели или тражи блато, нека се не пење из њега. Ова целокупна друштвена долина, звана често пута „плачевно јудоље“, личи ми на оне пећине, у којима су при земљи јаки слојеви угљеника. Човек се мирно шета по таковој пећини; он је над отровом. Пас угине одмах.

Код ове две примедбе зауставио сам се не да њима умањујем вредност књиге; то ја нити хоћу, нити могу; већ да читаоцима кажем како мислим да извесне резултате, или, тачније, погледе пишчеве треба примати с резервом. То су ти њихови погледи на морал.

Он на једном месту, у одељку XXV., спушта бојажљиво завесу, коју је био намеран задићи, јер је иза ње тма јада и чемера, и пита оне, који буду писали о овој књизи: да ли му саветују да задигне ту завесу то да покаже шта се крије иза ње. Зола и други нису питали за савет публику кад су хтели да скидају завесу са покварености, коју су били уочили. И Миленковић треба да зна своју дужност. Нека немилосрдно здере образину злу, где год га је запазио. Јаду и чемеру неће се подражавати. У осталом, он и не пише убедник за више женске школе, да би своје познанике из помрчине заклањао са њихове недовољне тоалете. Он даје грађу за социологију нашег света, и ту нема места срамежљивости. Најзад, он је данас и једини, који у томе правцу може да даје податке од вредности. Они што су полазили његовим трагом, застали су још у почетку. Оскудевало им је двоје, што је, у осталом, битно: огромна полицијска практика, у вези са спремом и образовањем иначе, и начин одабирања. Другим речима нису имали поглед, који одмах уобрази оно што је карактеристично или за већину занимљиво. Они у ситуацијама нису гледали ситуације, а крупнице

нису схватили. Докле год они буду такви, Таса Миленковић биће први и једини у овим пословима.

Harry.

Albert Malet. En Serbie:

Souvenirs de Paques; у La Vie contemporaine, 1896., 1. Април, стр. 33—52.

Ово је већ девета година, како излази у Паризу велики породичан лист, La Vie contemporaine, коме је један од главних уредника познати француски филозоф и академик Жил Симон, који је, са неколико преведених дела, познат и српској читалачкој публици. Поменутоме је листу проф. Албер Мале, бивши наставник Краља Александра, слао стално дописе из Београда о политичким приликама у Србији а описивао је и разне народне намобичаје и старине. Било је ту неколико лепих описа наших народних игара, песама и обичаја, који, као што нам изгледа, прођоше и неопажени у нас!*)

У зачељу забележени чланак, то су пишчеве усмене о Ускрсу са пута у манастир Манасију, задужбину Деспота Стевана Лазаревића, сина славнога српског цара Лазара. У њима он описује своје путовање жељезницом од Београда до постаје за Свилајанац, а одатле колима кроз питому моравску долину за Свилајанац и Манасију. Уз пут забележио је све што је чуо и видео. Његовом вештом посматрачком оку није ништа умукло. Дивно је описао горе и долине кроз које је прохујао, а нарочито су му занимљиви описи типова и разговора са сапутницима у жељезничким колима. Има ту свачега: о политици и о вештинама, о трговини и о парницама, но све то зачинио је шалом и хумором, који из проније иде често и до заједљива сарказма! . . . Ну, што је најинтересније у овим усменама, то је његово бављење у

*) Тако у једноме своме допису (свеска од 1. Фебруара, 1893. год.) лепо описује наше народно коло. Оно нема ничега заједничког, вели он, са провансалском фарандолом у Француској. У нашим народним играма гледа одблесак народне нам историје; за њега је коло један параграф из српске историје.

манастру Манасији и опис једне народне светковине, којој је присуствовао. За изглед Манасије вели: да је јединствен и одмах примећује, да онај Енглец, што је процутовао 1860. год. Србију, није ни најмање претерао рекавши: „да је сâм изглед манастира Манасије довољан да се надокнади пут њ умор за једно путовање кроз Србију“. За развалине око манастира, који је оикољен једном тврђавицом са дванаест кула, вели: да су величанствене и да лепших по стилу и изради, није видео. Описује за тим манастир и његову унутрашњост, За живопис, оне се што се дало још очувати вели: да је красан, достојан господства и величине самога осниваоца . . . „По својој првој лепоти и сјају, вели он, ова је црква била достојна да се такмачи са споменицима, које у то време подижаху у Француској, не толико по форми и вештини украшавања, колико по хармонији, господству и гиздавости и они, који су је градили, беху заиста уметници . . .“

О Ускреу манастир је славио. Тога дана беше се слегао силао народ у Манасију да прослави тај дан као успомену на оно старо, славно доба. Г. Мале присуствовао је тој свечаности, коју описује са узбуђењем. Он не зна чему пре да се диви? Да ли оној српској стаситости или украсу и гиздавости наших Српкиња! Да ли познатоме српском гостопримству или простоти и лепоти наших народних обичаја!... Са реткошћу он се одазвао позиву домаћина свечаности и сео за српску просту али од свег срца понуђену му трпезу, где је текло право српско весеље. Било је ту, поред укуснога јела и доброга пића, и лепих здравица онако, како их само наш народ уме да наздрави, а већ песмама и колу није било краја. Г. Мале, из дубоке захвалности, наздравио је Србији и њеноме владоцу и целоме српском племену, где га год има . . . Један народ који је толико обећавао, није могла да уништи једна кобна битка, нити петстолетно роштво, он и данас има ретких одлика, којима се странци диве!...

Овај заиста, са задовољством биљежимо, за нас Србе лепо и занимљив чланак, украшен је са пет добро погођених фотографских снимака, који представљају: главну улицу у Свилајци о пазарноме дану и једну кафану, путничку механу на друму, изглед манастира Манасије и тврђавице и нашу сељанку у свечаноме руху из Поморавља.

Н. С. П.

Капетанова кћерка,

приповијетка Александра С. Пушкина. Превео с руског и предговор написао Душан М. Радовић. Мостар, издање и штампа прве српске књижаре и штампарије Владимира М. Радовића. Стр. 189. Цена 85 новч.

Ова красна Пушкинова новела, чију је вредност преводилац гласом знаменитих руских критичара у свом предговору истакао, угледала је света у српском преводу. Преводилац није успео, да ову лепу приповетку лепо и преведе. Све красоте њене, са којих се она хвали, несудно репродуковане у овом преводу. Има много формалних погрешака, којих не би смело бити, кад би српски превод хтео да одговори достојанству рускога оригинала и месту литерарном, које ова новела у руској књижевности заузима. Преводилац није ни мало пазио на језик, што осетљивијем читаоцу мора много сметати. Од многих погрешака споменућемо само неке: „и ја чујем (!) димом удара“ место „и ја осећам д. уд.“; — „мој скиталица“ место „моја скитница“; „торжанствено“ место „свечано“ — „наге се (!)“ место „наже се“, „размазивање (!)“ место „мажење“; — „до чега сам доживио“ место „шта сам доживио“; „да заспе“ (3 л. једн. од гл. заспати) треба „да заспи“; — „кад се тако надаш у нашу тврђаву“ место „кад се тако уздаш у н. т.“; — „жало о том“ место „жало за тим“; „са жалосном вијести“ место „са жалосном вијешћу“; „да описивам“ место „да описујем“; „одјелење“ место „одјелење“; — „посакријевали (!)“, место „посакривали“ и т. д. и т. д. — Књигу у осталом можемо препоручити као пријатну лектуру, јер је сама по себи интересантна, особито кад помислимо, да се и онако читају још и лошији преводи лошијих страних писаца. Издање је укусно.

—Л.—

Биљешке из књижевности.

Књиге ерпске књижевне задруге. Дична ерпска књижевна задруга у Биограду, издала је и IV. коло књига. У овоме колу изашле су: *Басне Доситеја Обрадовића*, свеска I. *Друга песаница Змаја Јована Јовановића*, свеска I. *Низ старијих приповиједака* (овђе су приповијетке П. П. Шапчанина, Дамњана Павловића; Косте Руварца, Миле и Борђа Звекића), *Тамо амо по Истоку*, црте Др. Милана Јовановића, свеска II, *Бијесни Роланд* сцјев од Ариоста, превео Драгиша Станојевић, св. I. *Тартиф и Тердица*, комедије од Молијера, превео Јован Борђевић и Владан Борђевић, *Из науке о свешлости*, од Ђоке Станојевића. Ми ћемо се постарати, да о овим књигама опшарније проговоримо, а за сада их најтоплије препоручујемо српској читалачкој публици.

Босна и Херцеговина на швајцарском географском конгресу у Женеву. — У Женеву се отвара I. Маја ове године швајцарска народна изложба. За све време изложбе одржаће се многи народни и међународни конгреси и зборови. Тако од 25—27. Маја (п. н.) држаће се у Женеву конгрес швајцарских географских друштава. Изашла је већ готово потпуна листа пријављених предавања и саопштења Међу њима налазимо и *Саопштења о Босни и Херцеговини* од Henri Moser-а, из Шафхаузена. Ми ћемо у своје време упознати наш свет, по могућности и у овом листу, са горњим саопштењима. Сада пак напомињемо, да је то онај исти Henri Moser, што је написао прошле године илустрованога *вођу за путовање: кроз Босну и Херцеговину*, а о коме је већ говорило београдско „Дело“ и други наши листови.

Лимунација на селу, тако се зове нова приповијетка изврсног приповијдача Стевана Сремца, која се прештампала из Београдске „Будућности“, те ће за кратко вријеме бити готова.

На Цетињу је изашла одавна позната књига „Јуначки сиоменик“, пјесме о најновијим Турско-Црногорским бојевима, сјеване од великога војводе Мирка Петровића. Свакоме Србину, који ужива у лијепијем јуначкијем пјесмама, најтоплије препоручујемо ову књигу.

Забава друштва „Гусле“. Вриједно и дично наше српско православно црквено пјевачко друштво „Гусле“, давало је на 30 Марта о. г. забаву, у корист сиротне и малољетне дјеце покојнога Шћепе Ковачевића. Забава је испала сјајно. Пјесме „Двори Даворови“ од Јенка, „Красни сарафан“, „Кад прво сунце“ од Јенка и „Славјански полка“ (ова особито), отпјеване су врло лијепо, на оште задовољство пу-

Са пријатељске стране извијешћени смо, да ће један од најбољих српских приповијдача Илија И. Вукићевић, издати на скоро своје *слике* и то: *На стражи*, (штампане у „Отаџбини“), *Горак хлеб*, и *Рождество твоје*, (штампане у „Делу“), *Шкрбо и Фејзула*, (штампана у календару „Требевићу“), *Агитатор* и *У зору*, (још нештампане). Све Вукићевићеве слике управо су дивне, те их у напријед свакоме препоручујемо.

Изврени пјесник и књижевник српски Драгутин Ј. Илџић, издао је збирку приповиједака, у којима се сликају поједини типови и доба првих дана Хришћанства, а под насловом *Светле слике*. У књизи су ове слике: *Прва ноћ Рождества*, *Богојављење*, *Сисифан*, *Савле* и *Бура на мору*. О овој књизи проговоримо опширније у коме од идућих бројева, а за сада их свакоме препоручујемо.

Приповетке из ерпског народа. Ето тако се зове књига, што је издао Радован Добросављевић. Он је покупио најлошије народне приче, па чак и такве, које никако нијесу за штампање. Заиста треба бити врло куржан, па издати овако што год. Језик је слаб, издање још слабије, те је ни препоручити не можемо.

Печатан о трoшкy задужбине Илије Мило-сављевића Коларца, изашао је *Коран*, у српском преводу Миће Љубибратића-Херцеговца. Штампан је у штампарији краљевине Србије у Биограду. а цијена му је ф. 1.50. Од неких стручњака чули смо да је врло добро преведен, те га најтоплије препоручујемо свакоме, а нарочито браћи Мухамеданцима.

Изашао је из штампе „*Љетопис Матице Српске*“, уређује Милан Савић, књига 185, а прва свеска за 1896. годину. У овоме је „Љетопису“ садржај свију „Љетописа“ од 1—184. књиге, уређен по пасцима и струкама. Особито се радујемо, што се наш вриједни књижевник г. Милан Савић латио уређивања „Љетописа“, те смо увјерени, да ће од сада бити много бољи и уређенији.

Такођер је изашла 58. св. *Књига за народ*, што их издаје Матица Српска, из задужбине Петра Кољевића. Књигу је написао покојни Борђе Натаншевић, а наслов јој је: *Чувај се силовита пића*.

Упозоравамо наше поштоване читаоце, да се све ове нове књиге могу добити у нашој првој српској књижари Владимира М. Радовића у Мостару.

Друштва.

блике. Такођер и позоришни комад „*Еј људи што се не женише*“, одигран је изврсно, те се нашим неуморним дилетанцима може честитати на усјеху. Особито нам је мило, што се можемо похвалити, да наше друштво све више и више напредује, те ће се кроз коју годину моћи такмачити са најбољим пјевачким дружинама у Српству. А тако и треба!